

Analiza računovodstvenih manipulacija nematerijalnom imovinom

Veić, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, University Department for Forensic Sciences / Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:227:559142>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

SVEUČILIŠTE
U
SPLITU

SVEUČILIŠNI
ODJEL ZA
FORENZIČNE
ZNANOSTI

Repository / Repozitorij:

[Repository of University Department for Forensic Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA FORENZIČNE ZNANOSTI
FINANCIJSKO - RAČUNOVODSTVENA FORENZIKA

DIPLOMSKI RAD
ANALIZA RAČUNOVODSTVENIH MANIPULACIJA
NEMATERIJALNOM IMOVINOM

MAJA VEIĆ

Split, rujna, 2020.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA FORENZIČNE ZNANOSTI
FINANCIJSKO - RAČUNOVODSTVENA FORENZIKA

DIPLOMSKI RAD
ANALIZA RAČUNOVODSTVENIH MANIPULACIJA
NEMATERIJALNOM IMOVINOM

MENTOR: IZV. PROF. DR. SC. MARIJANA BARTULOVIĆ

MAJA VEIĆ
MATIČNI BROJ STUDENTA: 463/2018

Split, rujan, 2020.

Rad je izrađen na Sveučilišnom odjelu za forenzične znanosti u Splitu pod nadzorom izv. prof. dr. sc. Marijane Bartulović u vremenskom razdoblju od svibnja do rujna 2020.

Datum predaje diplomskog rada: 15. rujan 2020.

Datum prihvaćanja rada: 17. rujan 2020.

Datum usmenog polaganja: 21. rujan 2020.

Povjerenstvo: 1. Prof.dr.sc. Ivica Filipović

2. Izv. prof. dr.sc. Damir Piplica

3. Izv. prof. dr.sc. Marijana Bartulović

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. CILJ RADA	3
3. IZVORI PODATAKA I METODE	4
4. REZULTATI	5
4.1. MRS 38- Nematerijalna imovina.....	5
4.2. Računovodstveno praćenje nematerijalne imovine	8
4.2.1. Nabava softwera.....	8
4.2.2. Evidentiranje interno dobivene nematerijalne imovine	10
4.2.3. Evidentiranje nastalih izdataka koji se ne priznaju kao nematerijalna imovina	11
4.2.4. Revlorizacija nematerijalne imovine	13
4.2.5. Amortizacija nematerijalne imovine.....	14
4.3. Pokazatelji i indikatori prijevara na nematerijalnoj imovini	15
4.4. Pregled slučajeva prijave na poziciji nematerijalne imovine	24
4.4.1. Slučaj „WORLD.COM“	24
4.4.2. Slučaj „RENT-WAY“	29
4.4.3. Slučaj „ZHENGZHOU BAIWEN CO LTD“ (KINA, 2002.)	31
4.4.4. Slučaj „PENN WEST PETROLEUM“ LTD. (CANADA, 2014.)	33
4.4.5. Slučaj „QUEST COMMUNICATIONS INTERNATIONAL“, INC. (SAD, 2002.)	

5. ANALIZA NEMATERIJALNE IMOVINE NA PRIMJERU PREHRAMBENOG SEKTORA	37
6. RASPRAVA.....	43
7. ZAKLJUČAK.....	44
8. LITERATURA	45
9. SAŽETCI	47
10. ŽIVOTOPIS.....	49
11. IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI	52

1. UVOD

U suvremenom računovodstvu daje se poprilična sloboda menadžmentu u smislu samostalnog izbora računovodstvenih metoda i alternativnih postupaka, a posebno kod korištenja Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja koji predstavljaju izvještavanje temeljeno na načelima, a ne na pravilima. Ta fleksibilnost kod poštenih osoba će rezultirati dobrim odnosno fer rezultatima financijskog izvještaja, dok kod nepoštenih osoba može dovesti do nepravilnosti i zloupotrebe financijskih izvještaja, a upravo to im omogućuje sloboda izbora i uporaba jedne od više alternativnih računovodstvenih metoda u računovodstvenoj politici.¹ Baš zbog te fleksibilnosti korištenja računovodstvenih metoda i postupaka dolazi do čestih manipulacija financijskim izvještajima i zbog toga je sve više potrebno forenzično računovodstvo kako bi se mogle otkriti te prijevare.

Forenzično računovodstvo se može definirati kao primjena istražiteljskih i analitičkih vještina s ciljem otkrivanja manipulacija u financijskim izvještajima koje odstupaju od računovodstvenih standarda, poreznih zakona i ostalih zakonskih odredbi.²

Cilj primjene analitičkih postupaka u financijsko-računovodstvenoj forenzici je uočiti neuobičajene i neočekivane odnose na pozicijama financijskih izvještaja koji usmjeravaju daljnji tijek forenzične analize primjenjujući induktivni pristup.³

U prvom dijelu rada definirat će se pojam nematerijalne imovine prema Međunarodnom računovodstvenom standardu 38 „Nematerijalna imovina“ te računovodstveno praćenje odnosno vrednovanje nematerijalne imovine.

Obradit će se knjiženja nematerijalne imovine kako bi se prikazali moguće manipulacije nematerijalnom imovinom kroz knjiženja, te u daljnjem radu će se obraditi i najpoznatiji strani slučajevi u kojima su provedene manipulacije na poziciji nematerijalne imovine.

U empirijskom dijelu na temelju dobivenih saznanja iz teorijskog dijela analizirat će se pozicija nematerijalne imovine na primjeru 20 poduzeća iz prehrambenog industrijskog sektora u

¹ Negovanović M., Otkrivanje zlouporaba u financijskim izvještajima, RRI F, lipanj 2011, str. 1

² Belak V., Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo: borba protiv prijevare, Belak Excellens d.o.o., Zagreb, 2011, str. 2

³ Bartulović M., Primjena analitičkih postupaka u financijsko-računovodstvenoj forenzici, RRI F, travanj 2018, str. 1

Republici Hrvatskoj te će se pomoću horizontalne i vertikalne analize istražiti moguće crvene zastavice i nepravilnosti na stavkama nematerijalne imovine.

2. CILJ RADA

Cilj ovog rada je prikazati računovodstveno praćenje nematerijalne imovine, praktične primjere manipulacija nematerijalnom imovinom kao i primjenu analitičkih tehnika u otkrivanju nepravilnosti i manipulacija na ovoj poziciji bilance.

U teorijskom dijelu ovog rada obradit će se Međunarodni računovodstveni standard 38 „Nematerijalna imovina“ kojim se uređuje nematerijalna imovina te računovodstveno praćenje nematerijalne imovine. Kako bi se napravio istraživački dio rada definirat će se koji su pokazatelji koji ukazuju na moguće prijevare nematerijalnom imovinom te indikatori koji upućuju na moguće nepravilnosti u radu. Također, prikazat će se primjeri knjiženja mogućih manipulacija na nematerijalnoj imovini.

Osim navedenog prikazat će se i praktični slučajeve kod kojih su otkrivene manipulacije financijskim izvještajima na poziciji nematerijalne imovine na način da su kapitalizirali operativne troškovi i neopravdano ih prenijeli na nematerijalnu imovinu. U praksi to je jedan od najčešćih slučajeva manipulacije nematerijalnom imovinom.

U istraživačkom dijelu rada na temelju dostupnih podataka sa Zagrebačke burze i stranice Fine analizirat će se godišnja financijska izvješća poduzeća iz prehrambenog sektora kako bi se utvrdili potencijalni indikatori prijevara na poziciji nematerijalne imovine. Naime, primjenom tehnika horizontalne i vertikalne analize analizirat će se pozicija nematerijalne imovine, njen udio u ukupnoj imovini te trendovi kretanja kako bi se uočilo postoje li mogućnosti za manipulacijom na poziciji nematerijalne imovine.

3. IZVORI PODATAKA I METODE

U ovom diplomskom radu uz pomoć stručne literature definirana je nematerijalna imovina te je prikazano njezino vrednovanje odnosno praćenje pomoću Međunarodnog računovodstvenog standarda (MRS 38). Prikazani su primjeri manipulacija nematerijalnom imovinom te pokazatelji i indikatori koji upućuju na moguće nepravilnosti u financijskim izvještajima. Sva saznanja koja su dobivena iz stručne literature primijenjena su na 20 poduzeća iz prehrambenog industrijskog sektora Republike Hrvatske.

U izradi rada korištene su horizontalna i vertikalna analiza te neki od indikatora koji ukazuju na moguće manipulacije na nematerijalnoj imovini. Horizontalna analiza je korištena za 2018. godinu kod svih poduzeća, te za ona koja odstupaju od prosjeka je korištena za više godina kako bi se utvrdile oscilacije po godinama i koji je uzrok povećanja ili smanjenja. Vertikalna analiza je provedena samo na jednom poduzeću jer je tijekom godina to poduzeće imalo velike oscilacije pa je proširena pretraga i tom vrstom analize.

U prvom djelu rada definirana je nematerijalna imovina te pravila njenog priznavanja prema Međunarodnom računovodstvenom standardu 38 te je prikazano računovodstveno praćenje nematerijalne imovine. Također su definirani i pokazatelji i indikatori prijevare koji mogu ukazati na postojanje nepravilnosti na stavci nematerijalne imovine. Kroz daljnji rad su obrađeni brojni primjeri poduzeća koji su izveli manipulacije na nematerijalnoj imovini te je kroz analizu nematerijalne imovine provedeno istraživanje na uzorku od 20 poduzeća iz prehrambenog industrijskog sektora u Hrvatskoj.

4. REZULTATI

4.1. MRS 38- Nematerijalna imovina

„U posljednje vrijeme nematerijalna imovina u strukturi bilance dobiva sve veći udio. Riječ je o specifičnoj imovini koja zbog svog neopipljivog oblika zahtijeva i odgovarajući računovodstveni tretman. U Hrvatskoj područje računovodstvenog praćenja nematerijalne imovine uređuju MRS 38 i HSFI 5.“⁴

Standard HSFI 5- (Hrvatski standardi financijskog izvještavanja) dužni su primjenjivati mikro, mali i srednji poduzetnici, dok MRS 38–(Međunarodni računovodstveni standard) su dužni primjenjivati veliki poduzetnici i subjekti od javnog interesa, te ovisna društva bez obzira na veličinu (čija matica koristi MSR) mogu koristiti MRS (MSFI) umjesto HSFI.⁵

Veliki poduzetnici su oni poduzetnici koji prelaze barem dvije od tri granične vrijednosti propisane čl. 5. st. 4. ZoR-a za srednje poduzetnike. To su (150 milijuna ukupna aktiva, 300 milijuna kn prihod i 250 radnika prosječan broj zaposlenih.) itzv. financijski sektor (banke, štedne banke, stambene štedionice, institucije za elektronički novac, društva za osiguranje, društva za reosiguranje, leasing-društva, društva za upravljanje UCITS fondovima i dr.).⁶

Da bi mogli razumjeti računovodstveno praćenje nematerijalne imovine potrebno je najprije definirati, pa kažemo da je nematerijalna imovina zapravo imovina bez fizičkog obilježja koja se može utvrditi tj. identificirati. U današnje vrijeme nematerijalna imovina je dobila na značenju jer predstavlja za dugoročno gledanje na tijek odvijanja poslovnih procesa.⁷

Cilj ovog Standarda (MRS 38) je propisati računovodstveni postupak za nematerijalnu imovinu koji nisu obrađeni drugim Međunarodnim računovodstvenim standardima. MRS 38 zahtjeva da trgovačko društvo prizna neko nematerijalno sredstvo samo ako je ispunjen određeni kriterij. MRS 38 uređuje kako treba utvrditi knjigovodstveni iznos nematerijalne imovine i zahtjeva određeno objavljivanje nematerijalnoj imovini.⁸

⁴Mamić Sačer, I., Dečman N., Računovodstveni tretman nematerijalne imovine sukladno HSFI 5 i MRS 38, Računovodstvo i financije, 56 (2010), 11, 22-28

⁵ Zakon o računovodstvu, Narodne novine, br.78/15, 134/15, 120/16, 116/18, 42/20, 47/20.

⁶ Guzić, Š., Procjena goodwilla i dobitka od povoljne kupnje, RRiF, Zagreb, rujan 2016, str. 35.

⁷ Dunković, D., Strateško menadžersko računovodstvo, RRiF, Zagreb, 2011, str. 62

⁸ Tušek B., Računovodstvo dugotrajne nematerijalne imovine; Računovodstvo i porezi u praksi, svibanj 2014, str.1.

Ovaj Standard treba primjenjivati u računovodstvu nematerijalne imovine, osim kod:

1. nematerijalne imovine obuhvaćene drugim standardom
2. financijske imovine, kako je definirana MRS 32 Financijski instrumenti: prezentiranje
3. pri priznavanju i mjerenju imovine istraživanja i procjene mineralnih resursa (MSFI 6 – Istraživanje i procjena mineralnih resursa)
4. izdataka za vađenje minerala, nafte, prirodnog plina i sličnih neobnovljivih resursa.⁹

U slučaju da je nekim drugim standardom propisano obračunavanje koje se odnosi na određenu vrstu nematerijalne imovine, tada je subjekt dužan primijeniti taj standard umjesto ovog standarda.

Primjeri kod primjene drugih standarda:

- a) nematerijalna imovina namijenjena prodaji u okviru redovnog poslovanja (MRS 2 Zalihe);
- b) odgođena porezna imovina (MRS 12 Porez na dobit);
- c) najmovi nematerijalne imovine obračunate u skladu s MSFI-jem 16 Najmovi;
- d) imovinu koja proizlazi iz primanja zaposlenih (MRS 19 Primanja zaposlenih);
- e) financijsku imovinu kako je definirana u MRS-om 32, MSFI-jem 10 Konsolidirani financijski izvještaji, MRS-om 27 Nekonsolidirani financijski izvještaji i MRS-om 28 Udjeli u pridruženim subjektima i zajedničkim pothvatima.
- f) goodwill stečen poslovnim spajanjem (MSFI 3 Poslovna spajanja);
- g) odgođene troškove stjecanja i nematerijalnu imovinu koji proizlaze iz ugovornih prava osiguravatelja na temelju ugovora u osiguranju iz područja primjene MSFI 4 Ugovori o osiguranju;
- h) dugotrajna nematerijalna imovina razvrstanu kao imovina namijenjena prodaji (ili uključena u skupinu imovine za otuđenje koja je razvrstana kao imovina namijenjena prodaji) u skladu s MSFI 5 Dugotrajna imovina namijenjena prodaji i prestanak poslovanja
- i) imovinu proizišlu iz ugovora s kupcima koja se priznaje u skladu s MSFI-jem 15 Prihodi na temelju ugovora s kupcima.¹⁰

Tijekom stjecanja, razvoja, održavanja, ili povećanja nematerijalnih resursa poslovni subjekti često troše resurse ili stvaraju obveze kao što su:

⁹ Cirkveni Filipović, T., Hrvatski računovodstveni sustav, HSFI, MSFI, MRS, Tumačenja i ZOR s komentarima, Računovodstvo, revizija i financije, Zagreb, 2016., str. 499.

¹⁰ Pervan I., Korporativno izvještavanje, Međunarodni računovodstveni standard 38- Nematerijalna imovina, Split, 2017., str. 4

- znanstvena i tehnička saznanja
- dizajn i primjena novih procesa ili sustava,
- licence, intelektualno vlasništvo,
- tržišno znanje,
- zaštitne znakove (uključujući trgovačke marke i izdavačke nazive).

Uobičajeni širi naziv tih stvari jesu računalni softver, patent, autorska prava, filmovi, popis kupaca, založna prava, dozvola za ribarenje, franšize, uvozne kvote, odnos s kupcima i dobavljačima, odanost kupaca, tržišni udjeli i marketinška prava.¹¹

Neke od navedenih mogućih vrsta nematerijalne imovine ne udovoljavaju u svim okolnostima uvjetima za priznavanje imovine u poslovnim knjigama odnosno u bilanci. Da bi se imovina mogla priznati u bilanci kao nematerijalna imovina mora ispunjavati sljedeće uvjete:

- da se može identificirati, odnosno prepoznati
- da postoji kontrola nad resursom
- da je moguće ostvarivanje buduće ekonomske koristi.

U slučaju da stavke ne udovoljavaju definiciji nematerijalnog sredstva, izdatak za njeno stjecanje ili interno stvaranje treba se priznati kao rashod u trenutku nastanka, te ako je imovina stečena poslovnim spajanjem, a ne može se priznati njena vrijednost tada ulazi u goodwill.¹²

Kod definiranja nematerijalnog sredstva nalaže se da nematerijalno sredstvo treba biti utvrdivo kako bi se mogao jasno razlikovati od goodwilla.

Za neko sredstvo možemo reći da je utvrdivo kada je :

- odvojivo tj. da se nematerijalna imovina može odvojiti od subjekta i prodati, prenijeti, licencirati, iznajmiti ili razmijeniti pojedinačno ili zajedno sa pripadajućim ugovorom, imovinom ili obvezama,
- nastanak iz ugovornih ili zakonskih prava, bez obzira na činjenicu jesu li prava odvojiva ili prenosiva od subjekta ili od drugih prava i obveza.¹³

¹¹Ibid, str. 2.

¹²Guzić Š., Računovodstvo nematerijalne imovine, RRiF, Zagreb, listopad 2007, str. 37.

¹³Cirkveni Filipović T., op.cit., str. 502.

4.2. Računovodstveno praćenje nematerijalne imovine

Nakon što je definirana nematerijalna imovina Međunarodnim računovodstvenim standardom 38 potrebno je prikazati i njezino računovodstveno praćenje odnosno priznavanje. Kako bi utvrdili njezino priznavanje koriste se dva najvažnija računovodstvena načela i to:

- načelo troška, i
- buduće ekonomske koristi.

Kod stjecanja nematerijalne imovine zapravo je najvažnije pouzdano utvrditi trošak nabave kod računovodstvenog evidentiranja u financijskim izvještajima. Prema MRS 38 nematerijalna imovina sječe se kupnjom od drugih subjekata i interno je razvija poslovni subjekt. Kad se nematerijalna imovina stječe od drugih to može biti prilikom kupnje, poslovnim spajanjem, iz državne potpore i razmjenom za neku drugu imovinu.¹⁴

Prilikom ocjenjivanja vjerojatnost očekivanih budućih ekonomskih koristi subjekt koristi razumne i prihvatljive pretpostavke koje predstavljaju najbolju procjenu menadžmenta da se postave ekonomski uvjeti koji će postojati tijekom vijeka uporabe te imovine.

Trošak zasebno nabavljene nematerijalne imovine uključuje:

- nabavnu cijenu imovine, uključujući uvoznu carinu i porez na promet koji se ne vraća, nakon odbitka trgovačkih popusta i rabata te,
- sve troškove koji se mogu izravno pripisati pripremi imovine za predviđenu upotrebu.

Neki od izdataka koji se mogu izravno pripisati su: troškovi primanja zaposlenih, profesionalne naknade koje izravno proizlaze iz stavljanja sredstva u radno stanje i troškovi testiranja da li imovina pravilno funkcionira.¹⁵

4.2.1. Nabava softwera

U današnjem poslovnom svijetu život je nezamisliv bez računala pa tako i softwera. Softwer predstavlja programsku podršku računala te programski paketi ili podrške predstavljaju neophodne aplikacije za sve računalne aktivnosti. Razvoj programskih paketa ima svoje troškove te su stoga oni predmet zaštite. Zbog aplikativne vrijednosti, softver često ima visoku

¹⁴Gulin, D., Perčević, H., Financijsko računovodstvo, Računovodstvo nematerijalne imovine, Zagreb, 2013. str. 112.

¹⁵Cirkveni Filipović, T., op. cit., str. 504.

cijenu. Trošak stjecanja softvera predstavlja nabavnu cijenu uvećanu za ovisne troškove nabave, kao što su usluge instaliranja i testiranja softvera i sl.“¹⁶

U sljedećem primjeru prikazat ćemo knjiženje nabavljene licence za korištenje softvera i moguće manipulacije kod troškova razvoja softvera.

Primjer 1. Primjer stjecanja softvera

Društvo je nabavilo licenciju za korištenje aplikacijskog softvera Microsoft Office od domaćega ovlaštenog distributera po cijeni od 4.000,00 kn + 1.000,00 kn PDV-a.¹⁷

Tablica 1. Evidentiranje poslovnih događaja:

Red. br	Opis	Račun	Konto	
			Duguje	Potražuje
1.	Ulaganje u računalni softver	0120	4.000,00	
	Pretporez po ulaznim računima – 25%	140012	1.000,00	
	Obveza prema dobavljaču	220		5.000,00
	Za fakturu dobavljača softvera			

Izvor: Brkanić Pongračić S. Dugotrajna nematerijalna imovine, Računovodstvo, revizija i financije, Zagreb, 2020, str. 68.

Tako nabavljen softver može se amortizirati kao nematerijalna imovina kroz najkraće razdoblje od 2 godine, a da je pritom amortizacija porezno priznati trošak.

S brzim tehnološkim napretkom u području informacijskih tehnologija u svijetu je porastao i broj softverskih društava a s time i moguće manipulacije s računovodstvenim obuhvaćanjem troškova razvoja softvera. Po računovodstvenim načelima troškove razvoja softvera treba priznati na teret rashoda razdoblja sve do trenutka kada je dostignuta tehnološka izvodljivost. Kada društvo dostigne tehnološku izvodljivost ti troškovi razvoja softvera mogu se kapitalizirati preko pozicije nematerijalnih ulaganja. Tehnološka izvodljivost definira se kao točka u kojoj su sve nužne aktivnosti dizajniranja, planiranja, kodiranja i testiranja dopunjena do obujma nužnog da bi softverska aplikacija ispunila propisane specifikacije. Poslije

¹⁶Gulin, D., Perčević, H., op.cit., str. 115.

¹⁷Brkanić Pongračić, S., op. cit., str. 68.

tehnološke izvodljivosti društvo ima vidljiv proizvod i postoji vjerojatnost da će prodajom softvera u budućnosti biti pokriveni ti nastali troškovi razvoja softvera.

Računovodstvene manipulacije su moguće kad utvrđivanja stupnja tehnološke izvodljivosti što predstavlja odluku i stvar profesionalnog prosuđivanja uprave. Ako želi smanjiti rashode iskazane u RDG-u i tako izravno povećati financijski rezultat obračunskog razdoblja, uprava društva može reći da je tehnološka izvodljivost dostignuta, tj. da su ispunjeni uvjeti za kapitalizaciju troškova razvoja softvera.¹⁸

4.2.2. Evidentiranje interno dobivene nematerijalne imovine

„Nematerijalna imovina koje se interno razvija može se priznati kao bilančna pozicija ako udovoljava kriterijima MRS 38, te ukoliko su ispunjeni uvjeti za priznavanje interno dobivene nematerijalne imovine trošak nabave dobivene poziciji sastoji se od zbroja izdataka koji su nastali razvojem te imovine.“¹⁹

Ponekad je teško procijeniti stječe li interno dobivena nematerijalna imovina uvjete za priznavanje, zbog mogućih problema prilikom:

- a) procjene postoji li identificirana imovina koja će vjerojatno dati buduće ekonomske koristi, i
- b) kod pouzdanog određivanja troška nabave imovine. Postoje slučajevi u kojima trošak koji stvara interno dobivena nematerijalna imovina se ne može razlikovati od troška održavanja ili povećanja interno dobivenog goodwilla ili od dnevno vođenih poslova.²⁰

Kako bi se procijenilo udovoljava li neka interno dobivena imovina kriterijima za priznavanje, subjekt stvaranje imovine razvrstava u:

- fazu istraživanja, i
- fazu razvoja.

Nematerijalna imovina koja proizlazi iz faze istraživanja se ne priznaje jer izdaci kod istraživanja ili faze istraživanja internog projekta priznaju se kao rashod tek kada nastanu. Kada u fazi istraživanja internog projekta subjekt ne može dokazati postojanje nematerijalne imovine koja će davati izgledne buduće ekonomske koristi tada se taj izdatak priznaje kao rashod u trenutku nastanka.²¹

¹⁸Negovanović M., Kreativno računovodstvo - I dio, RRiF, Zagreb, prosinac 2010., str. 46.

¹⁹Gulin D., Perčević, H., op.cit., str. 116.

²⁰ Narodne novine, Međunarodni računovodstveni standard 38 - Nematerijalna imovina 136/2009, str. 163.

(<http://www.osfi.hr>)

²¹ Narodne novine, op. cit., t. 52-54.

Kod nematerijalne imovine nastale razvojem ili u fazi razvoja internog projekta priznat će se kao imovina, ako subjekt može dokazati sve navedeno:

„(a) tehničku provedivost nematerijalne imovine koja se dovršava tako da bude raspoloživa za uporabu ili prodaju;

(b) namjeru dovršenja nematerijalne imovine i njene uporabe ili prodaje;

(c) mogućnost uporabe ili prodaje nematerijalne imovine;

(d) način na koji će nematerijalna imovina davati vjerojatne buduće ekonomske koristi. Subjekt između ostalog može dokazati i postojanje tržišta za proizvod nematerijalne imovine ili za samu nematerijalnu imovinu, ili pak korisnost nematerijalne imovine u slučaju da se ona koristi interno;

(e) raspoloživost odgovarajućih tehničkih, financijskih i drugih izvora za završetak razvoja i korištenje ili prodaju nematerijalne imovine;

(f) mogućnost pouzdanog mjerenja troška koji se može pripisati nematerijalnoj imovini tijekom razvoja.“

U slučaju da navedeni kriteriji nisu ispunjeni, nastali izdaci u fazi razvoja moraju se priznati kao rashod razdoblja i ne mogu se kapitalizirati.²²

U nekim slučajevima u fazi razvoja internog projekta subjekt može identificirati nematerijalnu imovinu i dokazati da će imovina davati buduće ekonomske koristi zbog toga što je faza razvoja projekta znatno naprednija od faze istraživanja.²³

4.2.3. Evidentiranje nastalih izdataka koji se ne priznaju kao nematerijalna imovina

Prema MSR 38 postoje i dva slučaja u kojima se nastanak internih izdataka ne priznaju kao nematerijalna imovina već kao trošak razdoblja u kojem su nastali. To su: interno razvijeni goodwill i interno razvijeni zaštitni znak, ime tvrtke, simbol, crtež, uzorak i sl.

Goodwill je dio nematerijalne imovine koji predstavlja ugled nekog poduzeća za poduzeću predstavlja veliku prednost. S računovodstvenog aspekta možemo reći da goodwill predstavlja razliku između tržišne i knjigovodstvene vrijednosti. Kao takvog priznajemo ga u nematerijalnoj imovini dok interno dobiveni goodwill se ne priznaje kao imovina. U nekim

²² Pretnar Abičić, S., Računovodstveni tretman interno dobivene nematerijalne imovine prema MRS-u 38 i HSFI-u 5, Računovodstvo i financije, Zagreb, svibanj 2019., str. 17.

²³Narodne novine, op. cit., t. 57., 58., 59.

slučajevima izdaci nastanu da se dobiju buduće ekonomske koristi, ali to ne dovodi do nematerijalnog sredstva koje udovoljava kriteriju priznavanja u ovom Standardu te se takav izdatak često opisuje kao doprinos interno dobivenom goodwillu. Interno dobiveni goodwill ne može se priznati kao imovina jer to nije resurs koji se može identificirati i kojega kontrolira subjekt te čiji se trošak nabave može pouzdano utvrditi. Razlike između tržišne vrijednosti subjekta i knjigovodstvene vrijednosti njegove identificirane neto imovine u bilo koje vrijeme mogu poprimiti razne čimbenike koji utječu na vrijednost subjekta te takve razlike ne predstavljaju trošak nabave nematerijalne imovine koju kontrolira subjekt.²⁴

Primjer 2.: Institut za ispitivanje privrede Standarda u Njemačkoj je 2000. proveo analizu 200 godišnjih obračuna velikih njemačkih koncerna i došao do zaključka da znatan njihov dio uljepšava bilance. U središtu pažnje našla se pozicija bilance pod nazivom vrijednost poslovanja (vrijednost društva), odnosno goodwill koji je u nekim analiziranim koncernima poprimio goleme razmjere. Utvrđeno je da goodwill, u velikom broju društava, prelazi vlastiti kapital. No goodwill nije nastao preko poslovnih kombinacija (spajanja i pripajanja) nego internim putem – iz procjena. Tako je kod koncerna Wünche AG ustanovljeno da goodwill čini 667% vlastitog kapitala. Uzimajući u obzir da se u analizi bilance goodwill promatra u odnosu na vlastiti kapital, tada mnogobrojna poduzeća ne bi uopće raspolagala vlastitim kapitalom – zaključili su stručnjaci koji su izvršili ovo istraživanje.²⁵

U nekim slučajevima osim interno dobivenog goodwilla postoje i izdaci koji nastaju da bi omogućili buduće ekonomske koristi subjektu, ali nije stvoreno ili stečeno nematerijalno ili neka druga imovina koje se može priznati. U tim slučajevima izdatak se priznaje kao rashod u trenutku nastanka kao i kod interno dobivenog goodwilla. Izdaci za istraživanje se priznaju kao rashod u trenutku nastanka osim kada tvori dio troškova poslovnog spajanja,

Izdaci za nematerijalnu stavku koji su prvotno priznati kao rashod ne će se kasnije priznati kao dio troška nematerijalne imovine."²⁶

U praksi korporativnog financijskog izvještavanja zapadnih zemalja zabilježeno je mnogo slučajeva kojima je cilj bio iskazivanje većeg financijskog rezultata troškovi istraživanja i razvoja te ih priznati u

²⁴ Narodne novine, op. cit., t. 48., 49., 50.

²⁵ Negovanović, M., op. cit., str. 46.

²⁶ Narodne novine, t. 68., 69., 71.

bilanci kao nematerijalna ulaganja umjesto na teret rashoda razdoblja. U praksi je moguće i da se troškovi istraživanja kvalificiraju kao troškovi razvoja da bi se opravdala njihova neodgovarajuća kapitalizacija.²⁷

4.2.4. Revalorizacija nematerijalne imovine

Prema MRS-u 38 nematerijalna imovina knjiži se prema trošku nabave i osnovica za obračun amortizacije nematerijalne imovine je trošak nabave. MRS 38 dopušta i alternativni postupak a to je da se nematerijalna imovina na datum bilance iskaže u revaloriziranom iznosu. Revalorizacija se treba obavljati redovito tako da se knjigovodstveni iznos ne razlikuje značajno na datum bilance do fer vrijednosti. Ovaj alternativni postupak je moguće jedino ako se nematerijalna imovina prethodno priznala i evidentirala u visini troška.

Učestalost revalorizacije nematerijalne imovine ovisi o raspoloživosti fer vrijednosti te imovine. U slučaju da se fer vrijednost učestalo mijenja kod nematerijalne imovine i značajno se razlikuje od knjigovodstvene vrijednosti prema MRS 38 nužno je provesti njezinu revalorizaciju.²⁸

U nematerijalnoj imovini može doći do povećanja ili smanjenja zbog revalorizacije. U slučaju da se knjigovodstvena vrijednost nematerijalne imovine poveća zbog revalorizacije, to povećanje će se priznati u ostalu sveobuhvatnu dobit i kumulativno iskazati u kapitalu kao revalorizacijska rezerva. Međutim, revalorizacijsko povećanje treba priznati u dobit ili gubitak do iznosa do kojeg ono poništava revalorizacijsko smanjenje vrijednosti iste imovine, koje je prethodno bilo priznato u dobiti ili gubitku.

U slučaju da se knjigovodstvena vrijednost nematerijalne imovine smanji zbog revalorizacije, to smanjenje treba priznati u dobit ili gubitak. Međutim, revalorizacijsko smanjenje treba izravno teretiti ostalu sveobuhvatnu dobit do iznosa do kojeg ovo smanjenje ne premašuje iznos koji postoji kao revalorizacijska rezerva za istu imovinu. Smanjenje priznato u sveobuhvatnu dobit smanjuje iznos revalorizacijske rezerve u kapitalu.²⁹

²⁷Negovanović, M., op. cit., str. 45.

²⁸Gulin D., Perčević, H., op. cit., str. 118.

²⁹Narodne novine, t. 85., 86.

4.2.5. Amortizacija nematerijalne imovine

Poduzetnik u skladu s t. 5. 41. HSFI-ja 5. i t. 88. MRS-a 38 treba procijeniti ima li neka nematerijalna imovina određen ili neodređen korisni vijek upotrebe. Ako je vijek nematerijalne imovine određen te se može odrediti duljinu vijeka trajanja ili broj proizvodnih ili drugih sličnih jedinica koji čine taj vijek upotrebe imovine, tada se ta imovina može amortizirati. Smatra se da neka imovina ima neodređeni korisni vijek upotrebe ako se na temelju analize svih bitnih čimbenika ne može predvidjeti ograničenje razdoblja tijekom kojeg će imovina stvarati neto priljeve novca za poduzetnika. Nematerijalna imovina s određenim korisnim vijekom upotrebe amortizira se u tom korisnom vijeku upotrebe. Korisni vijek upotrebe nematerijalne imovine koji proizlazi iz ugovornih ili drugih zakonskih prava ne može biti dulji od razdoblja važenja ugovornih ili tih zakonskih prava, ali može biti kraći, ovisno o razdoblju tijekom kojeg poduzetnik očekuje da će koristiti imovinu (t. 5.43. HSFI-ja 5. i t. 94. MRS-a 38)³⁰

Kod obračun amortizacije primijenit će se metoda koja odražava model u kojem će poduzetnik koristiti očekivane buduće ekonomske koristi od imovine, a ako se taj model ne može pouzdano odrediti, koristit će se proporcionalna metoda amortizacije. Kod nematerijalne imovine s neodređenim vijekom uporabe ne provodi se amortizacija, već se koristi test na smanjenje vrijednosti.

Testiranje se provodi tako da poduzetnik uspoređuje vrijednost imovine koja se može nadoknaditi s knjigovodstvenom vrijednošću te imovine. Testiranje se provodi godišnje ili u slučaju da postoji naznaka smanjenja vrijednosti nematerijalne imovine. Vrijednosno usklađenje dugotrajne imovine prema čl. 12. st. 22. Zakona o porezu na dobit porezno je priznati trošak samo do svote godišnje amortizacije utvrđene primjenom prethodno navedenih godišnjih stopa amortizacije.³¹

I kod amortizacije su moguće manipulacije koje nastaju zbog fleksibilnosti prosuđivanja korisnog vijeka trajanja te utvrđivanja razdoblja nematerijalne imovine, i na taj način poslovnom subjektu se omogućuje da smanji ili poveća dobit/gubitak. . Kad se produžuje korisni vijek trajanja i razdoblje amortizacije nematerijalnog ulaganja utvrđuju se manje amortizacijske stope , što će značiti i manji trošak amortizacije i veći financijski rezultat. Dok

³⁰ Brkanić Pongračić S., op.cit., str. 66.

³¹ Ibid, str. 66.

kod smanjenja financijskog rezultata korisni vijek trajanja se skraćuje, a stope amortizacije i troškovi amortizacije koji terete rashode jednog razdoblja povećavaju.³²

Nematerijalna imovina se može prestati i priznavati a do toga će dolazi prilikom otuđenja ili kada se više ne očekuju buduće ekonomske koristi od uporabe ili otuđenja.

Dobici ili gubici koji proizlaze iz prestanka priznavanja nematerijalne imovine odredit će se kao razlika između neto iznosa potraživanja od otuđenja, ako postoji, i knjigovodstvene vrijednosti imovine. To će se priznati u dobit ili gubitak kada se imovina prestane priznavati (osim ako MRS 17 ne zahtijeva drugačije kod prodaje i povratnog najma). Dobitak kao takav neće biti klasificiran kao prihod.³³

4.3. Pokazatelji i indikatori prijevara na nematerijalnoj imovini

Pokazatelji analize financijskih izvještaja najčešće se koriste kako bi se procijenila sigurnost i uspješnost poslovanja nekog poduzeća. U posljednje vrijeme zbog sve više manipulacija financijskim izvještajima ti se postupci koriste i u financijsko-računovodstvenoj forenzici te u forenzičnoj reviziji kako bi otkrili moguće prijevale. Forenzičar da bi započeo sa provođenjem analize financijskih izvještaja potrebno je prvo istražiti moguće indikatore prijevara uz pomoć raznih analitičkih postupaka koji mogu ukazati na moguće manipulacije te nakon toga se nastavlja daljnja analiza na pojedinim pozicijama financijskih izvještaja. Indikatori koji upućuju na moguće prijevale u financijskim izvještajima nazivaju se i crvene zastavice (eng. red flags).³⁴

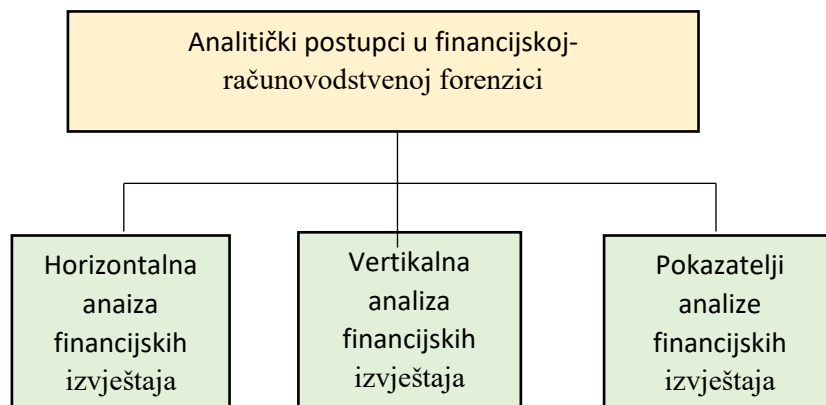
U daljnjem istraživanju i otkrivanju mogućih prijevara u financijskim izvještajima značajnu ulogu imaju analitički postupci odnosno izračun različitih pokazatelja na temelju financijskih izvještaja. Ti bi pokazatelji trebali slijediti određenu ekonomsku logiku, a sva značajna odstupanja od iskustvenih i očekivanih vrijednosti predstavljaju „crvene zastavice“ i usmjeravaju istražitelje na detaljniju analizu i ispitivanje pozicija na kojim su se pojavile nelogičnosti. U provedbi analitičkih postupaka forenzičari najčešće koriste sljedeće analize (slika 1):

³²Negovanović M., op. cit., str. 45.

³³Narodne novine, t. 112., 113.

³⁴ Bartulović, M., op. cit., str. 48.

Slika 1. Analitički postupci u financijsko računovodstvenoj forenzici

Izvor: Bartulović M., Primjena analitičkih postupaka u financijskoj - računovodstvenoj forenzici, RRiF, Zagreb, travanj, 2018, str. 48.

Horizontalna analiza je tehnika analize financijskih izvještaja koja uspoređuje stavke iz tekućeg razdoblja sa istim stavkama iz proteklog razdoblja. Tehnika horizontalne analize može se primijeniti na pozicije bilance, računa dobitka i gubitka te izvještaja o novčanim tokovima s ciljem uočavanja promjena na određenim pozicijama financijskih izvještaja. Vertikalna analiza financijskih izvještaja pruža uvid u strukturu pojedinih financijskih izvještaja te ova tehnika uspoređuje postotne udjele pojedinih stavki u financijskim izvještajima. Vertikalnom analizom dobiva se detaljniji uvid u strukturu financijskih izvještaja te se već samom vertikalnom analizom mogu uočiti određene anomalije te nelogični i neuobičajeni odnosi koji zahtijevaju daljnju provjeru i usmjeravaju rad forenzičara.³⁵

Provođenjem horizontalne i vertikalne analize ne služi se za otkivanje nepravilnosti u financijskim izvještajima već služi za usmjeravanje pažnje forenzičara na potencijalno sumnjive pozicije. Analitičar će ovisno o potrebama analize sam odlučiti koji će pristup primijeniti.³⁶

Uz postupak horizontalne i vertikalne analize u forenzičnoj analizi financijskih izvještaja primjenjuju se i brojni financijski pokazatelji. Kod izračunavanja financijskih pokazatelja u odnos se stavljaju različite pozicije financijskih izvještaja kako bi se dobile informacije o profitabilnosti, likvidnosti, zaduženosti, i sl. Financijski pokazatelji trebali bi slijediti određenu ekonomsku logiku, a u donošenju zaključaka uspoređuju se s iskustvenim vrijednostima,

³⁵Bartulović M., op.cit., str. 47. - 48.

³⁶Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever Mališ, S., Ježovita, A., Žager, L., Analiza financijskih izvještaja načela, postupci-slučajevi, treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 2017., str. 273.

prosjecima industrije, očekivanim vrijednostima, i sl. U slučaju pojave neuobičajene i neočekivane vrijednosti pojedinih pokazatelja te značajna odstupanja pokazatelja u odnosu na očekivane vrijednosti predstavljaju „crvene zastavice“ (indikator upozorenja) i upućuju na pozicije financijskih izvještaja koje zahtijevaju detaljnije proučavanje financijskih izvještaja te veći angažman forenzičara.³⁷

Udruženje ovlaštenih istražitelja prijevare (engl. Association of Certified Fraud Examiners – ACFE) navodi devet pokazatelja koji mogu pridonijeti otkrivanju prijevare. To su:

- koeficijent tekuće likvidnosti
- koeficijent ubrzane likvidnosti
- koeficijent obrtaja zaliha
- dani vezivanja zaliha
- koeficijent obrtaja potraživanja
- dani naplate potraživanja
- omjer duga i glavnice
- profitna marža
- koeficijent obrtaja imovine.³⁸

Osim navedenih pokazatelja prilikom utvrđivanja manipulacija može se koristiti i Beneishov model M koji ukazuje na mogućnost manipulacija u financijskim izvještajima. Riječ je o statističkom modelu koji primjenjuje financijske pokazatelje za predviđanje mogućih manipulacija u financijskim izvještajima.

„Inicijalni Beneish-ev model M sastojao se od 8 pokazatelja i utvrđuje se na sljedeći način:

$$M\text{-Score}8 = -4.84 + 0.92 \times DSRI + 0.528 \times GMI + 0.404 \times AQI + 0.892 \times SGI + 0.115 \times DEPI - 0.172 \times SGAI + 4.679 \times TATA - 0.327 \times LVGI.“$$

Jedan od ovih pokazatelja koristi se i kod utvrđivanja nepravilnosti kod nematerijalne imovine a to je AQI – Indeks kvalitete aktive (Asset Quality Indeks formula) – u smislu procjene manipulacija ovaj indeks može upućivati na moguće manipulacije neodgovarajućom kapitalizacijom troškova umjesto njihova terećenja na rashode. Kontrolna mjera iznosi 1,039. Treba istaknuti da je Beneishev model prognostički model koji upućuje na moguće

³⁷Bartulović M., op.cit., str. 48.

³⁸Bartulović M., op. cit., str. 48.

manipulacije u financijskim izvještajima, ali njega, kao i sve ostale modele, treba primjenjivati oprezno i kao indikator mogućih manipulacija koji skreće pozornost na potrebu detaljnije forenzične analize.³⁹

U slučaju da manipulacije nisu dobro zamaskirane već prvi pogled na financijske izvještaje može pružiti vanjske upozoravajuće znakove gdje se nalaze sumnjive stavke koje treba istražiti i to nazivamo indikatorima prijevare. Ti indikatori prijevare u financijskim izvještajima mogu se prikazati kao :

- neobično velika odstupanja ukupnih ili pojedinih troškova u odnosu na proteklu godinu
- neobične i nelogične promjene u strukturi računa dobiti i bilance
- neslaganje između izvještaja o novčanim tijekovima s računom dobiti i gubitka i bilancom
- prikazivanje dobrih rezultata nakon kontinuiranog značajnog pada prihoda
- nelogične promjene na stavkama amortizacije
- veliki neočekivani gubici
- veliki porast nematerijalne imovine.⁴⁰

Na ove upozoravajuće znakove primjenjuje se deduktivni pristup koji forenzičar vodi prema sumnjivim stavkama. Ako forenzičar tokom istrage pronade neke sumnjive stavke, prelazi se na induktivni pristup i istraga se nastavlja i širi oko te stavke dok se ne dokaže manipulacija ili opovrgne sumnja. U slučaju da se dogodi velika promjena na prihodima, a dobit po godinama je ujednačena, to izaziva sumnju da su troškovi u računu dobiti i gubitka povećavani ili smanjivani. Tada se fokus istrage usmjerava na ispitivanje svih vrsta troškova. Postoji i slučaj da je došlo do naglog pada prihoda, a dobit se nije promijenila i tada sumnja pada na manipulaciju lažnog snižavanja troškova.⁴¹

Kod složenijih manipulacija i otkrivanja prijevare, kod forenzične procjene jesu li financijski izvještaji lažirani tvrtke treba podijeliti na dva dijela:

- tvrtke čije dionice kotiraju na burzi, uključujući i tvrtke koje se pripremaju za javnu ponudu dionica i
- tvrtke čije dionice ne kotiraju na burzi, uključujući velike, male i srednje privatne tvrtke.

Gornja podjela je važna zbog toga što se smjerovi traženja upozoravajućih znakova razlikuju o ciljevima mogućih manipulacija. Praksa je pokazala da tvrtke čije dionice kotiraju na burzi,

³⁹ Bartulović, M., op. cit., str. 50.

⁴⁰ Belak, V., Lažiranja financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Belak Excellens d.o.o., Zagreb, 2017., str. 452. - 453.

⁴¹ Ibid, str. 453.

uključujući i tvrtke koje se pripremaju za javnu ponudu dionica, najčešće nastoje lažno prikazati bolje poslovne rezultate od stvarnih, dok tvrtke čije dionice ne kotiraju na burzi, uključujući velike, male i srednje privatne tvrtke, najčešće nastoje lažno prikazati niže poslovne rezultate od stvarnih radi manjeg plaćanja poreza na dobit. Zbog toga, ako ne postoje posebni razlozi koji su prije istaknuti (traženje kredita za privatno poduzeće, izlazak s dionicama na burzu, stvaranje rezervi za kišne dane), tada se upozoravajući znakovi traže upravo prema toj podjeli jer tvrtke koje kotiraju na burzi će težiti povećavanju dobiti kako bi ostvarili što bolji rezultat na burzi dok tvrtke koje ne kotiraju na burzi u cilju im je smanjivanje dobiti kako bi platili što manji porez na dobit.⁴²

Lažno smanjenje troškova još je teže prepoznati pogledom izvana, nego lažne prihode. Neke od manipulacija je moguće jasno vidljive kao upozoravajući znakovi u financijskim izvještajima a to su:

- kapitalizacija operativnih troškova prijenosom na nematerijalnu imovinu
- smanjivanje troškova amortizacije imovine
- odgađanje tekućih troškova i njihov prijenos u narednu godinu.

U literaturi se navodi da su to jednostavne i naivne manipulacije koje se odmah mogu uočiti. One učinkovito smanjuju troškove, a u percepciji manipulatora doimaju se kao potezi koji imaju logiku i koji se mogu objasniti jer je tanka crta između dopuštenih i nedopuštenih priznavanja troškova te vrste. Upravo su zbog tih razloga te tri vrste manipulacija i najčešće.⁴³

Jedan od indikatora da je riječ o lažiranju bilance i smanjenju operativnih troškova je kada se u bilanci naglo pojavi velika svota nematerijalne imovine, a u bilješkama se ne navodi dobavljač od kojeg je kupljena imovina. Vrlo je malo situacija kad se interno stvorena nematerijalna imovina može priznati u velikom iznosu. Dok kad je riječ o manjem iznosu onda se ne isplati riskirati lažiranje financijskih izvještaja pa se u praksi to rijetko pojavljuje.

Navedene manipulacije najčešće primjenjuju prevaranti početnici, iako se te manipulacije mogu pronaći i kod ozbiljnijih poduzeća.

Postoje testovi koji pomažu u otkrivanju mogućih manipulacija pa se one navode u daljnjem tekstu:

- usporedba povećanja zaliha s povećanje obveze prema dobavljačima, uključujući odljeve novčanih tijekova za plaćanje dobavljačima

⁴² Belak, V., op. cit., str. 455.

⁴³ Ibid., str. 472.

- usporedba promjena na poziciji „ nekretnine postrojenja i oprema“ s promjenama obračuna amortizacije postrojenja i opreme
- usporedba troškova otpisa za sumnjiva i sporna potraživanja s proteklim razdobljima
- uočavanje mijenjanja računovodstvenih politika
- smanjenje postotka troškova za prodanu robu u odnosu na prihode
- utvrđivanje nelogičnih odnosa u strukturi troškova.

Ni jedan od ovih testova ne može dokazati postojanje manipulacije 100%, ali se rizik od prijevara može znatno smanjiti.⁴⁴

Jedan od najčešćih manipulacija nematerijalnom imovinom je kapitalizacija operativnih troškova i njihov prijenos na dugotrajnu nematerijalnu i materijalnu imovinu te lažno smanjenje troškova odnosno rashoda. Jedan od najpoznatijih slučajeva kod kojih je izvršena kapitalizacija tekućih troškova na poziciji nematerijalne imovine je slučaj „WorldCom“. Ova tvrtka je izvela jednu od najpoznatijih manipulacija nematerijalnom imovinom te je golemi iznos operativnih troškova izvukli iz računa dobiti i gubitka i kapitalizirala ih kao nematerijalnu imovinu u bilanci. Upozoravajući znak da je došlo do lažnog prijenosa tekućih troškova na poziciju dugotrajne nematerijalne imovine može biti naglo povećanje vrijednosti te imovine u bilanci. Naime, situacija kad je moguće izvesti kapitalizaciju vlastitih troškova na poziciji nematerijalne imovine zapravo su prilično rijetke.⁴⁵

Budući da većina tvrtki nema istraživačko razvojnih programa, lako se može posumnjati da je nematerijalna imovina povećana bez realne osnove. U slučaju kad se uzmu u obzir i strogi uvjeti za priznavanje te vrste imovine, forenzičar će brzo pronaći da je nastanak ili naglo povećanje vrijednosti te imovine rezultat smanjivanja tekućih troškova koje je zapravo zabranjeno kapitalizirati.⁴⁶

Kod računovodstvenih postupaka prijenosa troškova u slučaju izrade opreme u vlastitoj izvedbi postoji razlika između američkih i britanskih tvrtki u odnosu na europske tvrtke. „Ta razlika proizlazi iz činjenica što američke i britanske tvrtke u računovodstvu primjenjuju klasifikaciju troškova po funkcijama rashoda dok europske tvrtke (osim britanskih) primjenjuju klasifikaciju troškova po prirodnim vrstama troškova. Zbog toga se razlikuju i strukture računa dobiti i gubitka. Kad se primjenjuju klasifikaciju troškova po funkcijama rashoda, onda se u računu dobiti i gubitka pojavljuju troškovi za prodano, a ne troškovi tekuće godine. To uvjetuje i

⁴⁴Belak, V., op. cit., str. 453.

⁴⁵Ibid, str. 556.

⁴⁶Ibid, str. 556, 557

drugačiji način prijenosa troškova sa zaliha na sredstva dugotrajne imovine jer se taj prijenos izvodi izravno bez priznavanja dodatnog prihoda u visini prenesenih troškova.“⁴⁷

„Izvedba ovog trika kod američkih tvrtki vidi se iz sljedećeg primjera:

So) Stvarni prihod tekuće godine iznosi 10.000.000,00 USD a tekući troškovi te godine iznose 10.200.000,00 USD, što znači da je ostvareni gubitak od 200.000,00 USD.

- 1) Od ukupno 10.200.000,00 tekućih troškova, tvrtka je 4.000.000,00 USD troškova prenijela na zalihe gotovih proizvoda.
- 2) Na poziciji opreme priznata je vrijednost opreme proizvedene u vlastitoj izvedbi u svoti od 4.000.000,00 USD, a u istoj svoti razdužene su zalihe gotovih proizvoda.
- 3) Ostatak tekućih troškova u svoti od 6.200.000,00 USD prenesen je na rashode u računu dobiti i gubitka.“⁴⁸

Knjiženja u glavnoj knjizi:

<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2" style="border-bottom: 1px solid black;">xxx- Troškovi tekuće godine</td> </tr> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">(So)10.200.000,00</td> <td style="width: 50%;">4.000.000,00(1)</td> </tr> <tr> <td style="border-right: 1px solid black;"></td> <td>6.200.000,00(3)</td> </tr> </table> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2" style="border-bottom: 1px solid black;">Strojevi</td> </tr> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">(2) 4.000.000,00</td> <td style="width: 50%;"></td> </tr> </table> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2" style="border-bottom: 1px solid black;">Tekući rashod</td> </tr> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">(3) 6.200.000,00</td> <td style="width: 50%;"></td> </tr> </table>	xxx- Troškovi tekuće godine		(So)10.200.000,00	4.000.000,00(1)		6.200.000,00(3)	Strojevi		(2) 4.000.000,00		Tekući rashod		(3) 6.200.000,00		<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2" style="border-bottom: 1px solid black;">Zalihe gotovih proizvoda</td> </tr> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">(1) 4.000.000,00</td> <td style="width: 50%;">4.000.000,00 (2)</td> </tr> </table> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2" style="border-bottom: 1px solid black;">Prihodi</td> </tr> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;"></td> <td style="width: 50%;">10.000.000,00 (So)</td> </tr> </table>	Zalihe gotovih proizvoda		(1) 4.000.000,00	4.000.000,00 (2)	Prihodi			10.000.000,00 (So)
xxx- Troškovi tekuće godine																							
(So)10.200.000,00	4.000.000,00(1)																						
	6.200.000,00(3)																						
Strojevi																							
(2) 4.000.000,00																							
Tekući rashod																							
(3) 6.200.000,00																							
Zalihe gotovih proizvoda																							
(1) 4.000.000,00	4.000.000,00 (2)																						
Prihodi																							
	10.000.000,00 (So)																						

⁴⁷ Belak, V., op. cit., str. 558.

⁴⁸ Ibid, str. 558.

Rezultat primjene lažnog prijenosa tekućih troškova vidi se iz sljedećeg prikaza stvarnog i lažnog računa dobiti i gubitka:

Račun dobiti i gubitka za američke tvrtke			
Red. br.	Opis	Stvarni račun dobiti i gubitka (USD)	Lažni račun dobiti i gubitka (USD)
1.	Prihod	10.000.000,00	10.000.000,00
2.	Troškovi za prodano	0,00	0,00
3.	Tekući rashodi	10.200.000,00	6.200.000,00
4.	Dobit ili gubitak	-200.000,00	+3.800.000,00

„Kao što se može vidjeti, primjenom računovodstvenog trika prijenosom tekućih troškova na imovinske stavke, tekući rashodi smanjeni su za 4.000.000,00 USD pa je gubitak od 200.000,00 USD pretvoren u dobitak od 3.800.000,00 USD. Pri tome se iznos prihoda nije mijenjao. U ovom je pojednostavljenom primjeru pretpostavljeno da nije bilo troškova za prodane zalihe kako bi trik bio uočljiviji.“

Kod europskih tvrtki u odnosu na američke i britanske taj se trik izvodi drugačije jer se računovodstveni postupci priznavanja sredstva izgrađenoj u vlastitoj izvedbi razlikuju. U europskim tvrtkama u računu dobiti i gubitka prikazuju se kao svi troškovi tekuće godine korigirane za promjene na zalihama, te je potrebno priznati dodatni приход od uporabe vlastitih proizvoda za dugotrajnu imovinu koji neutralizira troškove tekuće godine prenesene na imovinske stavke dugotrajne imovine.⁴⁹

Izvedba ovog trika kod europskih tvrtki vidi se iz sljedećeg primjera:

So) stvarni приход tekuće godine iznosi 10.000.000,00 kn, a tekući troškovi tekuće te godine iznose 10.200.000,00 kn, što znači da je ostvareni gubitak od 200.000,00 kn.

1) Od ukupno 10.200.000,00 kn tekućih troškova, tvrtka je 4.000.000,00 kn prenijela na zalihe gotovih proizvoda.

⁴⁹Belak, V. , op. cit., str. 453.

2a) Na poziciji opreme priznata je vrijednost opreme proizvedene u vlastitoj izvedbi u svoti od 4.000.000,00 kn , a u istoj svoti priznat je prihod od uporabe vlastitih proizvoda za dugotrajnu imovinu.

2b) Zalihe gotovih proizvoda su razdužene i priznati su rashodi u svoti od 4.000.000,00 kn.⁵⁰

Knjiženje u glavnoj knjizi:

<u>4xxx- Troškovi tekuće godine</u>	<u>630- Zalihe gotovih proizvoda</u>
(So)10.200.000,00	(1) 4.000.000,00 4.000.000,00 (2b)
<u>0301- Strojevi</u>	<u>7881- Prihodi od uporabe vlastitih proiz.za dug im.</u>
(2) 4.000.000,00	4.000.000,00 (2a)
<u>700-Troškovi prodanih proizvoda</u>	
(2b) 4.000.000,00	

Rezultati primjene trika prijenosa tekućih troškova na stavku opreme izrađene u vlastitoj izvedbi vidi se iz sljedećeg prikaza stvarnog i lažnog računa dobiti i gubitka:

Račun dobiti i gubitka za američke tvrtke			
Red. br.	Opis	Stvarni račun dobiti i gubitka (kn)	Lažni račun dobiti i gubitka (kn)
1.	Prihod	10.000.000,00	14.000.000,00
2.	Troškovi za prodano	0,00	0,00
3.	Tekući rashodi	10.200.000,00	10.200.000,00
4.	Dobit ili gubitak	-200.000,00	+3.800.000,00

Kao što se može vidjeti iz primjera iznos od 4.000.000,00 kn tekućih troškova prenesen je na imovinsku stavku opreme. Rashodi se u osnovi nisu promijenili, ali je za 4.000.000,00 kn

⁵⁰ Belak ,V., op. cit., str. 559.

povećan prihod koji je neutralizirao 4.000.000,00 kn troškova i umjesto 200.000,00 kn gubitka doveo do odlične dobiti od 3.800.000,00 kn.

U oba ova primjera namjerno je uzet nerealno veliki iznos troškova koji su kapitalizirani kako bi učinci bili uočljiviji. U praksi se iznos tekućih troškova koji se nepravilno kapitaliziraju uobičajeno kreću oko visine dobiti ili dijela dobiti. Prikazani trik kod europskih tvrtki (osim britanskih), za razliku od američkih i britanskih, ima dodatni učinak povećanja prihoda.

Upravo to olakšava forenzičnu istragu jer se svi prihodi od uporabe vlastitih proizvoda za dugotrajnu imovinu, trebaju provjeriti posebno ako je riječ o znatnijim iznosima.

Forenzičar u istragama mora voditi računa i o tome koji model računa dobiti i gubitka primjenjuje istraživana tvrtka ili njezina podružnica. Postoje multinacionalne tvrtke koje imaju podružnice te primjenjuju i različite računovodstvene modele u različitim zemljama.⁵¹

4.4. Pregled slučajeva prijevare na poziciji nematerijalne imovine

4.4.1. Slučaj „WORLDCOM“

Jedan od najpoznatiji primjer lažiranja nematerijalne imovine izvela je američka kompanija „WorldCom“ na čelu sa vlasnikom Bernijem Ebbersom. „WorldCom“ je tvrtka sa sjedištem u Missisippiju. Tvrtka WorldCom je pružala široki spektar komunikacijskih usluga tvrtkama i potrošačima u više od 65 zemalja te su njezine dionice kotirale na tržištu kapitala.

Prije pada „WorldCom“ je djelovao u internetskom prometu i prometu električnom poštom na način da je :

- realizirao 50% američkog internet prometa;
- realizirao 50% e-mail prometa širom svijeta;
- imao preko 20 milijuna korisnika u 2002. godini;
- imao 100 milijardi USD aktive (polovica nematerijalne).⁵²

Da bi udovoljio investitorima Wall Streetu, najviši rukovoditelji WorldComa napuhali su dobit tvrtke lociranjem troškova i izvršili mnoga lažna knjiženja. Reakcije menadžera u WorldComu su se razlikovale. Potpredsjednica Interne revizije Cynthia Cooper i interni revizori Gene Morse

⁵¹ Belak, V., op. cit., str. 560-561.

⁵² Ibid, str. 87.

i GlynSmith postali su sumnjičavi prema knjigovodstvenim knjigama, koje nisu imale potporu dokumentacija te su odlučili provesti svoje istraživanje. Radeći na istraživanju nekoliko mjesecima u konačnici otkriveno je 3,8 milijardi dolara lažnih unosa. Tijekom njihove istrage interne revizije oboje su predstavili svoje sumnjive podatke glavnom financijskom direktoru Scott Sullivanu i vanjskim revizorima WorldComa odnosno Arthura Andersena koji je provodio reviziju financijskih izvještaja. I Sullivan i revizori Arthura Andersena branili su unose i odbijali pružiti dodatne informacije.⁵³

Cooper i Smith potom su ispitivali Betty Vinson, direktoricu računovodstva koja je izvršila unose. Na njihovo iznenađenje, Vinson je priznala da je unijela unose ne znajući čemu služe niti videći podršku za njih. Učinila je to po nalogu Myersa i generalnog direktora računovodstva Buforda Yatesa. Kad su Cooper i Smith razgovarali s Yatesom, priznao je da nije znao koji je pretplaćeni kapacitet. Yates je također tvrdio da su mu računovođe izvještavale rezervirane unose po Myersovom nalogu. Napokon, interni revizori razgovarali su s Myersom te je priznao da nije bilo podrške za prijave. Zapravo su rezervirane "na temelju onoga što smo mislili da bi morale biti marže", a nije bilo računovodstvenih standarda koji ih podržavaju. Priznao je da unosi nikada nisu trebali biti napravljeni, ali bilo je teško zaustaviti se kad su započeli. Iako mu je bilo neugodno zbog unosa, nikada nije pomislio da će ih morati objasniti regulatorima.⁵⁴

Provedena je forenzična istraga te na temelju optužnice se prikazane sljedeće manipulacije u financijskim izvještajima kod tvrtke WorldCom :

- „golemi iznos operativnih troškova (3,833 milijarde USD) izvukli su iz računa dobiti i kapitalizirali kao nematerijalnu imovinu.“
- rukovoditelji i zaposlenici tvrtke „WorldCom“ knjižili su lažne unose u glavnoj knjizi, čime su smanjili troškove tako da su ih kapitalizirali. Navodeći u optužnici da je u razdoblju od travnja 2001.godine do travnja 2002.godine tvrtka WorldCom je smanjila ukupno 3.833.000.000, USD troškova i kapitalizirala ih.
- različite poslovne rezerve u pasivi korištene su za smanjenje troškova i povećanje dobiti na način da su troškovi knjiženi potražno, a rezerve dugovno. Uglavnom je bila riječ o revalorizacijskim rezervama i rezervama odgođenog poreza na dobit te prije stvorenim rezerviranjima za buduća plaćanja.
- u listopadu 2000. godine direktori i zaposlenici tvrtke WorldCom lažirali su određene stavke i proveli lažna knjiženja na teret smanjenja raznih pričuva u pasivi. Za ta lažna

⁵³ Gerald, F., Cavanagh, S. J., Pressures on the Manager in the Organization: Obstacles and Aids to Ethical Behavior, In Crisis and Opportunity in the Professions, Published online, 08 Mar 2015, str. 129-147.

⁵⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/WorldCom_scandal

knjiženja nije bilo vjerodostojne dokumentacije koji su ih podržavali te su imali učinak smanjenja troškova u trećem tromjesečju 2000. godine za oko 828 milijuna USD te je za taj iznos povećana dobit. Ta lažna knjiženja bez dokumentacije su ponovljena i u 2001. godini te su imale učinak smanjenja troškova u četvrtom tromjesečju 2000. godine za oko 407 milijuna USD te ujedno i povećanje dobiti za taj iznos.

- lažno su povećali prihod kako bi se sakrio gubitak za oko 9 milijuna USD.
- troškovi lizinga plaćeni dobavljačima za telefonsku mrežu izvučeni su iz računa dobiti i gubitka i kapitalizirani u bilancu.
- troškovi održavanja računalne opreme izvučene su iz računa dobiti i gubitka te kapitalizirani u bilanci.
- „ulaganje u računalni softver i ulaganje na tuđoj imovini u bilanci znatno su povećane iako nije bilo osnove za tu vrstu kapitalizacije“.
- u nekoliko spajanja precijenjena je vrijednost imovine pripojenih tvrtka za oko 26 milijardi USD i pozicionirana kao goodwill.
- obveze su smanjene agresivnim računovodstvenim manipulacijama odnosno potpuno nedopuštenim knjiženjima koja su protivna pravilima struke.
- novčani tijekom od 3,0555 milijuna USD iz 2001. godine i 797 milijuna USD iz prvog tromjesečja 2002. godine koji je bio nepovoljan za WorldCom uklonjen je iz financijskih izvještaja kako ne bi doveo u pitanje prikazani rast dobiti.
- nepravilno su knjižene osobne posudbe od tvrtke u iznosu od 400 milijuna USD a od toga je Berni Ebbers posudio 341 milijun USD, što je u to vrijeme bila najveća privatna posudba od javne tvrtke. Na temelju lažnih financijskih izvještaja u 1999. godini Berniju Ebbersu je isplaćeno 7,5 milijuna USD nagrade, a financijskom direktoru Scottu Sullivanu 2,76 milijuna USD. Iz toga se i jasno vide motivi prijevara i manipulacija financijskim izvještajima.⁵⁵

U optužnici koju je podnijela Komisija za vrijednosne papire (SEC v. WorldCom Inc. 2002) ističe da je tvrtka WorldCom manipulirala financijske rezultate na dva načina:

Jedan od načina je bio da je na nepravilan način smanjivala operativne troškove na račun prije stvorenih različitih vrsti rezervi. Također s vremena na vrijeme u bilanci tvrtke WorldCom uspostavljene su rezerve ili obveze koje su koristili za buduće isplate za robu ili usluge koje je prethodno primio kao i rezerve poreza na dobit te ih prikazali kao obveze u bilanci. Drugi način

⁵⁵ Optužnica: SEC v. WorldCom Inc, 2002; Kennedy K.A., 2012, Dostupno na: <https://www.sec.gov/litigation/complaints/comp17829.htm> (11.09.2020.)

na koji je izvršena manipulacija je manipulacija na stavci nematerijalne imovine na način da su smanjeni operativni troškovi njihovom kapitalizacijom u nematerijalnu imovinu. Troškove koji su smanjeni su uglavnom bile naknade koje je plaćao WorldCom drugim telekomunikacijskim operaterima za pravo „WorldComa“ da imaju mogućnost pristupa mrežnim postrojenjima treće strane kako bi služio svojim korisnicima. Osim ovih manipulacija koristio se i napuhivanjem prihoda kako bi prikazao željeni rezultat i na taj način lažno predstavio svoje poslovanje profitabilnim kada to nije bilo kako bi postigao veću cijenu dionice na burzi.⁵⁶

Učinci prijevare računovodstvene sheme u podnesci tvrtke WorldCom Komisiji za vrijednosne papire (SEC), koja je rezultirala materijalnim pogrešnim prikazima, sažetu su u sljedećoj tablici:

Izveštaji za:	Prijavljeni troškovi (USD)	Prijavljena dobit (prije poreza i manjinskih interesa) USD	Stvarni troškovi (USD)	Stvarna dobit (prije poreza i manjinskih interesa) USD
3.tromj. 2000.	3,867 milijarde	1,736 milijarde	4,695 milijarde	908 milijuna
2000.godina	15,462 milijarde	7,568 milijarde	16.667 milijarde	6,333 milijarde
1.svibnja 2001.g	4,108 milijarde	988 milijuna	4,879 milijarde	217 milijuna
2.svibnja 2001.g	3,73 milijarde	159 milijuna	4,29 milijarde	401 milijun gubitka
3.tromj. 2001.g.	3745 milijarde	845 milijuna	4,488 milijarde	102 milijuna
2001.godina	14,739 milijarde	2,393 milijarde	17,754 milijarde	622milijuna gubitka
1.svibnja 2002.g.	3,447 milijarde	240 milijuna	4,297 milijarde	578 milijuna gubitka

Izvor: SEC v. WorldCom Inc., 2002, t. 25 (Securities and Exchange Commission v. WorldCom Inc. United States Distric Court Southern District of New York, Civ No. 02-CV-4963 (JSR), November 5,2002.)

WorldCom je zbog lažnih prikazivanja financijskih izvještaja i ogromnih dugova bankrotirao 21. lipnja 2002. godine te Bernard J. Ebberts osuđen na 25 godina zatvora i izrečena mu je kazna u iznosu od 45 milijuna štete te direktor financija je osuđen zbog prijevare na 25. godina.⁵⁷ Bila je to najstroža kazna izrečena svim izvršnim organima osuđenim u nizu računovodstvenih prevara početkom 21. stoljeća, uključujući zločine počinjene od rukovoditelja u tvrtki Enron Corp., Adelphia Communications Corp. i Tyco International Plc. Njegova kazna i veličina

⁵⁶ Belak, V., op. cit., str. 90.

⁵⁷ Ibid., str. 87-89.

njegove prevare nadmašeni su 2009. godine kada se Bernard Madoff izjasnio krivim za Ponzijev program 17 milijardi dolara i dobio je zatvorsku kaznu u trajanju od 150 godina.⁵⁸

S obzirom na opseg prijevare i nevjerojatna lažiranja financijskih izvještaja, zanimljivo je prikazati i forenzičko- psihološki profil Bernarda Ebbersa.

Bernard John Ebbers rođen je 27. kolovoza 1941. u Edmontonu u Alberti. Njegov otac John bio je putnički prodavač koji se bavio hardverom i gumama. On i njegova supruga Kathleen preselili su obitelj u Kaliforniju kad je Ebbers bio vrlo mlad, a neko vrijeme su živjeli na misijskom mjestu u rezervatu Navajo u Novom Meksiku, prije nego što su se vratili u Kanadu kad je Ebbers bio tinejdžer. Ebbers je osvojio košarkašku stipendiju koledža u Mississippiju te diplomirao fiziku. Nije studirao računovodstvo - kao što je i njegov branitelj podsjetio porotu koja ga je osudila zbog prijevare s vrijednosnim papirima.⁵⁹

Berni Ebbers je po temperamentu uvijek bio agresivan tip čovjeka koji nije volio da mu se suprotstavlja, ali također je znao biti i ljubazan prema ljudima koji su mu pomogli u prijevari. Bio je slab student na koledžu i nije uspio baš prije nego što se zaposlio kao srednjoškolski košarkaški trener. To rukovodeće mjesto dovelo ga je do toga da postane vlasnik niza motela u Mississippiju. Na taj motel je s pomoću hipoteke podigao niz kredita koje je otplaćivao drugim kreditima. Na kraju se ispostavilo se da je nerealno zaduživanje umjetnost na kojoj se temeljio nagli rast brojnih tvrtki. Ključ Bernijeve uspona temeljio se na vrlo prisnom i prijateljskom odnosu s računovođama, bankarima i revizorima koji su mu pomagali u kreativnom računovodstvu.⁶⁰

Promatrajući slučaj WorldCom možemo zaključiti da je došlo do neuspjeha revizora, korporativnog upravljanja te interne kontrole.

Kad je telekomunikacijska industrija počela propadati, mnogi su očekivali kako će WorldCom propasti. To tog nije došlo iz razloga što su uspjeli ispuniti očekivanja o zaradi tako da su izvršili brojne manipulacije na financijskim izvještajima. Revizori Worldcoma nikada nisu očekivali da će tvrtka upotrijebiti lažne računovodstvene prakse koje su toliko jednostavne i glupe da nadgledaju te potencijalne lažne iskaze. Sam revizor Arthur Anderson je izjavio da u stvarnosti nitko ne bi pomislio da će glavni financijski direktor ili bilo tko drugi po pitanju druge najveće telekomunikacijske tvrtke na svijetu pretvoriti gotovo 4 milijarde dolara troškova i knjižiti ih kao imovinu. Anderson nije uspio otkriti linijske troškove koji su kapitalizirani i također nije

⁵⁸<https://www.accountingtoday.com/articles/bernard-ebbers-worldcom-ceo-convicted-of-fraud-dies-at-78>

⁵⁹<https://www.accountingtoday.com/articles/bernard-ebbers-worldcom-ceo-convicted-of-fraud-dies-at-78>

⁶⁰Belak, V., op. cit., str. 92.

osmislio svoju reviziju kako bi otkrio pogrešne klasifikacije velikog iznosa. Mnogi stručnjaci su izjavili da je takvu veliku prevaru u financijskim izvještajima revizor Arthur Anderson trebao shvatiti.⁶¹

Drugi razlog zbog kojih su prijave ostale neotkrivene je nedostatak učinkovite interne kontrole u WorldComu. Unutarnja kontrola jedna je od korporativnih uprava koja pomaže u sprječavanju prijevara unutar tvrtke i pomaže u nesmetanijem poslovanju. U WorldCom-u nedostajao je učinkovit unutarnji nadzor. To je omogućilo da mnogi počinitelji izvrše mnoge nepošteno radnje bez puno inspekcije. Nepostojanje odgovarajućih kontrola i ravnoteža i razdvajanja dužnosti olakšalo je činjenje lažnih radnji, a svega je nekoliko ljudi svjesno. Sustav interne kontrole u WorldComu nesumnjivo je igrao ulogu u dopuštanju da se knjigovodstvene manipulacije nastave dugo vremena.⁶²

4.4.2. Slučaj „RENT-WAY“

Drugi slučaj koji će se obraditi u ovom radu je i tvrtka „Rent-Way“. „Rent-Way“ je američka tvrtka koja je služila za iznajmljivanje opreme i za maloprodaju. Tvrtku je osnovao William E. Moregenstern i bio je njezin predsjednik od 1981. godine do siječnja 2000. godine.

„Rent-Way“ 1998. godine je znatno proširen kupnjom tvrtke „Home Choice Holdings“ koji je imao lanac od 460 trgovina, te je nakon preuzimanja „Rent-Way“ postala druga po veličini tvrtka za iznajmljivanje imovine u SAD-u.

Nakon što je „Rent-Way“ udvostručio veličinu stjecanjem tvrtke „Home Choice“ i oko dva mjeseca nakon što se počelo trgovati dionicama tvrtke „Rent-Way“ na burzi New York Stock Exchange, Marini je izvijestio Conwaya da su trgovine tvrtke bile nedovoljno uspješne za tromjesečje koje je završilo 31. prosinca 1998. godine. Nakon toga Conway je savjetovao Mariniju da poduzme sve potrebne radnje kako bi se ispunili ciljevi zarade i tako su krenule primjene kreativnog računovodstva.⁶³

Jedna od bitnijih manipulacija je ta da je Marini zbog ostvarenja zarade usmjeravao svoje osoblje na knjiženje lažnih unosa na računima bez ikakve osnove ili dokumentacijske potpore.

⁶¹UK Essays. (November 2018). WorldCom fraud was committed in two main ways. Dostupno na: <https://www.ukessays.com/essays/management/worldcom-fraud-was-committed-in-two-main-ways-management-essay.php?vref=1> (11.09.2020.)

⁶²UK Essays. (November 2018). WorldCom fraud was committed in two main ways. Dostupno na: <https://www.ukessays.com/essays/management/worldcom-fraud-was-committed-in-two-main-ways-management-essay.php?vref=1> (11.09.2020.)

⁶³ Belak, V., op. cit., str. 100.

Većina tih unosa imala je učinak smanjenje objavljenih troškova i povećanje iskazane dobiti za isti iznos. Nakon što su otkrivene manipulacije u financijskim izvještajima u optužnici su prikazane brojne manipulacije. Neke od bitnijih manipulacija u financijskim izvještajima su da je tvrtka „Rent-Way“ lažno smanjivala troškove iznajmljivanjem imovine i drugi rashodi a lažno povećali različite prihode, troškove amortizacije imovine za iznajmljivanje i gubici na toj imovini su također lažno smanjen, te računi za iznajmljenu imovinu povećani su kako bi se lažno priznao prihod. Jedna od bitnih manipulacija u ovom radu je i ta da je izvedena nepravilna kapitalizacija tekućih troškova oglašavanja. Takva manipulacija je izvedena tako da je Marini od osoblja odjela za oglašavanje tvrtke „RentWay“ zatražio fiktivne fakture za buduće neidentificirano oglašavanje koje je trebala obaviti vanjska agencija te je izveo i nepravilnu kapitalizaciju troškova osiguranja prenoseći ih u buduće razdoblje, te kapitalizaciju različitih vrsta operativnih troškova kao što su troškovi popravka i održavanja automobila neovisno o prirodi popravka.⁶⁴

I kod Rent-Way kao i kod WorldComa može se uočiti da su bile domišljate manipulacije nematerijalnom imovinom, odnosno kapitalizacijom različitih vrsta troškova.

„U sljedećoj tablici prikazan je učinak računovodstvenih manipulacija smanjivanja troškova i lažnog povećanja prihoda na objavljenu dobit prije poreza u lažiranim financijskim izvještajima te usporedba sa stvarno ostvarenom dobiti prije poreza“:

Tablica 1. Prikaz učinka manipulacija smanjivanja troška i lažnog povećanja prihoda

Razdoblje izvještavanja	Ostvarena dobit prije poreza	Stvarna dobit prije poreza	Razlika- povećana dobit ili smanjeni gubitak
I.tromjesečje 1999	(10.866.000)	(16.865.000)	5.999.000
II.tromjesečje 1999	12.155.000	10.854.000	1.301.000
III.tromjesečje 1999	12.155.000	10.854.000	1.301.000
IV.tromjesečje 1999	30.336.000	9.384.000	20.952.000
I.tromjesečje 2000	16.604.000	6.925.000	9.679.000
II.tromjesečje 2000	17.902.000	3.263.000	14.639.000
III.tromjesečje 2000	18.283.000	3.634.000	14.649.000
Ukupno			58.841.000

Izvor: SEC v. Rent-Way Inc., 2003., t. 45.

⁶⁴ Izvor: SEC v. Rent-Way Inc., 2003.

„Kao što se može vidjeti iz tablice, računovodstvene manipulacije izvedene u tvrtki „Rent-Way“ rezultirale su lažnim povećanjem dobiti prije poreza (ili smanjenjem gubitka) u iznosu od 58.841.000 USD tijekom 4 tromjesečja 1999. godine i 3. tromjesečja 2000. godine. Možemo zaključiti iz ovog da bi šteta bila neusporedivo manja da tvrtka „Rent-Way“ uopće nije lažirala financijske izvještaje.“⁶⁵

S obzirom na to da su ljudi bili uključeni protiv svoje volje moglo se očekivati da će prijevare biti otkrivene. Problemi su počeli tijekom 2000. godine te zbog nepravilnih računovodstvenih zapisa. Došlo je do neslaganja između glavne knjige tvrtke i računalnog sustava POS te je Marini nakon neslaganja predložio daljnje neprimjerene prilagodbe u računalnom sustavu POS kako bi prikrio nepodudarnosti i stvorilo stanje ravnoteže između glavne knjige i računalnog sustava POS. Sve je to bilo izvedivo dok zaposlenik nije odbio prilagoditi knjiženje te nakon nekog vremena prijavio ga financijskom direktoru za nepravilnosti nakon čega je pokrenuta istraga protiv Marinija i Conwaya. Komisija za vrijednosne papire je Conwayu oduzela računovodstvenu licencu i zabranila mu da bude službenik ili direktor javnih firmi te je osuđen bio na 13 mjeseci zatvora i kažnjen novčanim iznosom od 380.000,00 USD, dok je Marini kažnjen s tri mjeseca zatvora. Također je bio osuđen i osnivač firme te revizorska kuća zbog propusta u otkrivanju nepravilnosti financijskih izvještaja.⁶⁶

4.4.3. Slučaj „ZHENGZHOU BAIWEN CO LTD“ (KINA, 2002.)

Sljedeći slučaj koji će se obraditi je tvrtka iz koja se bavila proizvodnjom i trgovinom kućanskih aparata i pokućstva. Zhengzhou Baiwen Co Ltd. je kineska je koje je smještena u provinciji Henan i ima nekoliko robnih kuća te je kotirala na burzi Shangai Stock Exchange.

Za Zhengzhou Baiwen možemo reći da je bilo klasično staro i neučinkovito državno poduzeće koje je prošlo kroz površno restrukturiranje kako bi se pretvorio u dioničarsku tvrtku. Imala je „zapakirane“ račune kako bi joj se omogućilo da javno objavljuje dionice.

Tvrtka je 1999. godine upala u ozbiljne probleme kada su otkriveni veliki gubici ali umjesto da je zatvore, tvrtka je spašena kroz sporazum koji je organizirao vlasnik tvrtke i lokalna industrijska grupa pod kontrolom gradske vlasti Zhengzhou.⁶⁷

⁶⁵ Belak, V., op. cit., str. 105.

⁶⁶ Belak, V., op. cit., str. 104-106.

⁶⁷ Ibid, str. 139-140.

Nakon što je tvrtka upala u probleme u vremenu između 1998. i 2000. odlučili su popraviti te rezultate i dosjetili su se kreativnog računovodstva. U daljnjem tekstu navest će se neke od manipulacija koje je firma „Zhengzhou Baiwen Co. Provodila a to su :

- stvaranje lažnih potraživanja od kupaca i lažne prihode kako bi skrila gubitke (tvrtka Baiwen lažne je prihode stvarala u dogovoru s prijateljskom kompanijama koje su bile voljne pomoći da se Baiwenu popravi rezultat, te su sklapali lažne ugovore o prodaji te na temelju njih simulirao prodaju na kredit i priznavao prihode. Poslije je utvrđeno da nije ni bila namjera da se bilo šta isporuči i proda tim tvrtkama. Lažni prihodi su značajno utjecali na povećanje dobiti.)
- lažno je smanjila tekuće troškove i povećala aktivu kako bi mogla posuđivati novac dajući bankama u zalog nepostojeću imovinu (tvrtka Baiwen stvarne je gubitke u iznosu od 1,97 milijuna funti smanjila i lažnim prijenosom tekućih troškova na stavke dugotrajne imovine i nepostojećih zaliha kako bi mogla posuđivati novac dajući bankama u zalog tu nepostojeću imovinu.
- kapitalizirala je tekuće troškove kako bi poboljšala rezultat na način da je stvorila lažnu dobit u iznosu od 1,4 milijuna funti
- lažno je povećala kapital i aktivu lažnim knjiženjima
- dio troškova je odgođeno kako bi još više smanjili rashode i to tako da su tekući troškovi knjiženi na odgođene troškove za iduće razdoblje.
- manipulirala je transakcijama s povezanim društvima te pomoću njih tri godine gubitka pretvorio u dobit.⁶⁸

Ono što je zanimljivo za istaknuti u ovom radu je kapitalizacija troškova tako da je tvrtka stvorila lažnu dobit u iznosu od 1,4 milijuna funti s pomoću kapitalizacije troškova u 1994. godini, što je činila i u ostalim godinama. Primjerice, kapitalizacija troškova u 1996. godini činila je 23,8 % neto dobiti tvrtke Biwen, a u 1997. godini taj je udjel povećan na 125 %, a u 1998. godini taj je udjel iznosio 6,8%.

U ožujku 2000. godine sud je namjeravao bankrotirati i likvidirati tvrtku Baiwen ali lokalne vlasti su ponovno naredile rekonstruiranje i zaustavile ponovno likvidaciju društva. Slučaj Baiwen je zanimljiv jer prikazuje kako se zemlje koje su prešle iz socijalizma u kapitalizam bore protiv prijevara i istodobno gubitka radnih mjesta, ali također se može vidjeti da se manipulacije ne razlikuju od onih u starim kapitalističkim zemljama.⁶⁹

⁶⁸ Izvor: Jones, J. M., 2011, Green, S. and Ho, J., 2003.

⁶⁹ Belak, V., op.cit., str. 140-142.

4.4.4. Slučaj „PENN WEST PETROLEUM“ LTD. (CANADA, 2014.)

Penn West Petroleum Ltd. bila je kanadska kompanija koja se bavila proizvodnjom nafte i plina sa sjedištem u Calaryju te je jedno vrijeme bila jedna od 60 najvećih tvrtki na Torinskoj burzi. U siječnju 2008. godine imala je tržišnu kapitalizaciju u iznosu od 9,5 milijardi USD.

U vremenu od 2005. do 2011. godine ova tvrtka je imala poseban oblik kanadskog ulagačkog fonda s poreznim olakšicama te se taj fond zarade u formi dividende izravno plaćao dioničarima. Nakon 2011. godine porezne olakšice su ukinute te su morali plaćati nakon ukidanja punu stopu poreza od 31,5%. Taj je porez kanadske vlade bio potaknut time što je ona na porezu gubila tj. nije dobivala 500 milijuna USD. Kanadska je vlada to nazvala „poreznom ravnopravnošću“. Nakon toga to je dovelo da je 90% tih fondova pretvoreno u korporacije, spojeno s drugim tvrtkama ili likvidirano.⁷⁰

Penn West je preoblikovan u korporaciju te su cijenu su dionica znatno pale i većina tvrtki je morala smanjiti isplate dividendi i troškova. Nakon naglih promjena poreznih uvjeta i pada cijene nafte dolazi do financijskih problema u tvrtki Penn West te započinje sa smanjivanjem broja radnika kako bi smanjili i troškove. Kako im to nije bilo dovoljno da se sanje troškovi započeli su sa primjenom kreativnog računovodstva i manipulacijom financijskih izvještaja. Kad je otkrivena višegodišnja prijevarena računovodstvena shema, optuženi su tvrtka Penn West Petroleum i tri bivša voditelja računovodstva i financija u tvrtki Penn West: Todd H. Takeyasu, bivši glavni financijski direktor, Jeffery A. Curran, bivši potpredsjednik računovodstva i izvješćivanja te Waldamar Grab, bivši kontrolor operacije.⁷¹

U daljnjem tekstu navode se nepravilnosti u financijskom izvještaju:

- Nepravilno su premjestili određene troškove koji su bili knjiženi na računima poslovnih rashoda Penn West na račune kapitalnih izdataka. U početku su ti troškovi bili pravilno knjiženi na tekuće rashode ali su ih optuženici naknadno mijenjali knjiženja. Oni su premještali troškove iz računa dobiti i gubitka tvrtke u bilancu, gdje se pojavila kao imovina i time u nastojali postići da izgleda da tvrtka Penn West ulaže u dugoročne kapitalne projekte radi potpore povećanoj proizvodnji, iako to ulaganje nije postojalo. (reklaficiranje u kapital).

⁷⁰ Ibid, str. 159.

⁷¹ Belak, V. op. cit., str. 160.

- nepravilno su premjestili i određene troškove poslovanja na Penn Westov račun za prava korištenja tuđom imovinom kako bi izgledalo da je novac potrošen na plaćanje autorskih prava vlasnicima zemljišta na kojima je Penn West bušio. (reklasificiranje u royalty).
- optuženici su prije nepravilno smanjivali vrijednost pojedinih imovinskih stavki povećavajući tada rashode kako bi u promatranom razdoblju vraćali vrijednost tim stavkama, smanjujući time utjecaj tekućih troškova. (obračunsko omekšavanje)
- financijski izvještaji nisu bili u skladu sa računovodstvenim standardima niti sa unutarnjom računovodstvenom kontrolom.
- materijalni troškovi su bili lažno sniženi u razdoblju od 2012. godine do prvog tromjesečja 2014. godine za 16% , 20% i 16%, tim redom.
- 70 milijuna USD operativnih troškova uklonjeni su iz računa dobiti i gubitka i kapitalizirani na poziciji „nekretnine, postrojenja i oprema“ u fiskalnoj godini 2013., a u 2012 godini su kapitalizirali 110 milijuna USD iz računa dobiti i gubitka.
- 100 milijuna USD operativnih troškova uklonjeno je iz računa dobiti i gubitka i kapitalizirano na poziciji „prava korištenja tuđom imovinom“ i to u 2012. i 2013. godini.⁷²

Iz navedenog može se vidjeti da je najviše provođena kapitalizacija operativnih troškova kako u nematerijalnu imovinu tako i u materijalnu imovinu, a ponajviše kako bi smanjili troškove a povećali dobit kako bi mogli konkurirati na tržištu.

Na godišnjoj skupštini dioničara Penn West u svibnju 2015. godine menadžeri su priznali računovodstvenu manipulaciju. Nakon toga otpušteno je još 400 zaposlenika, što s 1350 već prije otpuštenih čini 1750 ukupno otpuštenih radnika. Prema tome, računovodstvene manipulacije, poreznu reformu i pad cijena nafte najviše su platili zaposlenici koji su ostali bez posla.⁷³

4.4.5. Slučaj „QUEST COMMUNICATIONS INTERNATIONAL“, INC. (SAD, 2002.)

Zadnji slučaj u ovom radu je lažiranje financijskih izvještaja u tvrtki „Quest communications International, Inc“ koja se najviše odnosi na priznavanje lažnog prihoda i na manipulacije snižavanja troškova kako bi se prikazao što bolji rezultat. Tvrtka „Quest Communications

⁷² Ibid, str. 160-161.

⁷³ Belak, V., op.cit., str. 162.

International, Inc.“ bila je veliki telekomunikacijski operator u SAD-u koji je osiguravao lokalnu uslugu telefonije, interneta i televizije u 14 američkih država. Osnovao ga je Philip Anschutz 1996. godine.“⁷⁴

Tvrtka „Quest“ je brzo rastla s brojnim preuzimanjima i pripajanjima sve dok nije najavljena kupnja tvrtke „Quest“ u transakciji dionica.

2004. godine dolazi do sloma tvrtke te Komisija za vrijednosne papire ih optužuje za manipuliranje financijskih izvještaj. Nakon godinu dana bivši predsjednik i izvršni direktor Joseph Nacchio, bivši predsjednik i glavni operativni direktor (COO) Afshin Monebbi te još sedam drugih bivših zaposlenika „Questa“ optuženi su za prijevaru u građanskoj parnici koju je podnijela Komisija za vrijednosne papire.⁷⁵

U financijskim izvještajima su pronađene sljedeće nepravilnosti i računovodstvene manipulacije:

- Tvrtka „Quest“ je između 1999. i 2002. godine lažno priznala više od 3,8 milijardi USD prihoda te iz računa dobiti i gubitka isključen je 231 milijun USD troškova s pomoću različitih lažnih shema kako bi se zadovoljile optimistične i nerealne projekcije zarade.
- „Quest“ je prijevarno kategorizirao prihod od prava korištenja i prihod od transakcije opreme kao ponavljajuće prihode ionako nisu bili ponavljajući.
- „Quest“ je priznavao prihode od prodaje korištenja njegove marže unaprijed dok još nisu bili stečeni uvjeti za priznavanje tako što su zaposlenici lažnom dokumentacijom, kao što su retroaktivni ugovori i sporazumi o tajnim strankama, prikivali činjenicu da njezine transakcije prodaje prava na korištenje marže nisu udovoljavali zahtjevima GAAP-a za priznavanje prihoda.
- izvršena je nepravilna kapitalizacija na 200 milijuna USD tekućih troškova povezanih s organiziranjem projektnih centara tvrtke „Quest“.
- kod računovodstvenog pripajanja izostavljeno je 850 milijuna USD troškova i u određenim troškovima restrukturiranja.
- „Quest“ uopće nije prikazao povezanu transakciju s tvrtkom Anschutz kao ni prodaju neregistriranih vrijednosnica i lažno je propustio objaviti u povremenim podnescima Komisiji (SEC) da se „Quest“ obvezao kupiti milijune USD opreme koju nikada nije namjeravao rasporediti u svojoj mreži.

⁷⁴ Ibid, str. 246.

⁷⁵ Ibid, str. 246.

- „Quest“ je lažno priznao prihode u iznosu od 33,6 milijuna USD od prodaje kapitalne opreme tvrtki ASFB tako da je prodaju prikazao kao da je dovršena iako nije bila.
- „Quest“ je također smanjivao i troškove koje se odnose na provizije za poslove posredovanja u prodaju kako bi povećali dobit.⁷⁶

Lažiranje financijskim izvještajima i obmane ulagača lažnim informacijama u tvrtku „Quest“ iniciralo je široku istragu i podizanje optužnica protiv velikog broja ljudi. Nakon skandala u vezi s lažiranjem financijskih izvještaja, dionice tvrtke „Quest“, koje su u srpnju 2000. godine vrijedile 55 USD po dionici, pale su na nisku cijenu od 1,11 USD po dionici u kolovozu 2002. godine. Tržišna kapitalizacija tvrtke „Quest“ pala je s razine od 91 milijarde USD na nisku razinu od 1,9 milijarde USD, odnosno na samo 2% prijašnje vrijednosti.⁷⁷

⁷⁶ Belak, V., op. cit., str. 246-250.

⁷⁷ Ibid, str. 251.

5. ANALIZA NEMATERIJALNE IMOVINE NA PRIMJERU PREHRAMBENOG SEKTORA

U ovom djelu istraživanja prikazat će se analiza pozicija nematerijalne imovine i njenog udjela u ukupnoj imovini na primjeru prehrambenog industrijskog sektora u Republici Hrvatskoj. U uzorak je uključeno 20 poduzeća, a korištene su tehnike horizontalne i vertikalne analizu bilance kako bi se izračunali udjeli i trendovi kretanja te detektirale moguće „crvene zastavice“ u financijskim izvještajima na poziciji nematerijalne imovine. Rezultati provedene analize prikazuju se u nastavku.

Tablica 1: Analiza udjela nematerijalne imovine u ukupnoj imovini društva

PODUZEĆE	1	2	3	4	5
Nematerijalna imovina	122.562	5.335.256	4.428.693	189.218	760.194
Ukupna imovina	191.703.463	67.479.625	873.428.462	89.381.349	216.678.812
Udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini %	0,063933%	7,906470%	0,507047%	0,211697%	0,350839%

PODUZEĆE	6	7	8	9	10
Nematerijalna imovina	0	1.334.906	20.893.725	132.217.285	117.797.000
Ukupna imovina	1.069.479.589	1.215.271.386	556.470.589	2.597.511.370	996.993.000
Udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini %	0,000000%	0,109844%	3,754686%	5,090152%	11,815228%

PODUZEĆE	11	12	13	14	15
Nematerijalna imovina	816.935	262.958.374	6.506.824	8.693.988	13.662.318
Ukupna imovina	158.187.808	4.846.060.822	976.329.601	221.008.449	188.959.063

Udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini	0,516434%	5,426229%	0,666458%	3,933781%	7,230306%
--	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

PODUZEĆE	16	17	18	19	20
Nematerijalna imovina	224.143	2.604.936	1.649.366	4.029.130	852.508
Ukupna imovina	592.564.499	1.261.307.796	1.518.856.933	743.587.371	657.620.770
Udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini	0,037826%	0,206527%	0,108593%	0,541850%	0,129635%

Izvor: Izrada autorice

Korištenjem horizontalne analize na uzorku od 20 poduzeća iz prehrambenog industrijskog sektora uzimajući podatke iz godišnjih financijskih izvještaja napravljen je prosjek udjela nematerijalne imovine u ukupnoj imovini (%) i on iznosi 2,43077%. To znači da je prosječni udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini društva 2,43%. Kod određenih poduzeća iz analiziranog uzorka uočena su veća odstupanja te je za ta poduzeća nastavljena daljnja analiza kako bi se utvrdilo zašto se kod tih društva značajnija ulaganja na poziciji nematerijalne imovine.

Tablica 2. Analiza odstupanja nematerijalne imovine za poduzeće 2

PODUZEĆE 2	2018	2017	2016	2015
Nematerijalna imovina	5.335.256	1.747.758	1.953.761	2.858.175
Ukupna imovina	67.479.625	67.059.215	58.394.231	81.197.729
Udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini	7,90647%	6,95369%	3,64544%	3,52002%

Izvor: Izrada autorice

Kod poduzeća 2 nematerijalna imovina sastoji se od goodwila, licenci, prava, softwaera i ulaganja u tuđu imovinu, za vrijeme trajanja najma i korištenja imovine se u poslovnim knjigama iskazuje po trošku ulaganja umanjenom za ispravak vrijednosti. U poduzeću 2

provedeno je istraživanje za razdoblje od 2015. godine do 2018. godine te se mogu utvrditi udjeli kroz godine. Udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini za 2015. godinu iznosi 3,52002%, dok udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovinu za 2016. godinu je 3,64544%, u 2017. godini udio nematerijalne u ukupnoj imovini iznosi 6,95369% i može se uočiti da je u toj godini došlo do povećanja nematerijalne imovine u odnosu na ukupnu imovinu te u 2018. godini taj udio iznosi 7,90647%. Ova odstupanja mogu biti „crvena zastavica“ jer se primjećuje da se udio nematerijalne imovine naglo povećao u 2017. godini, te da bi se otkrile moguće manipulacije potrebno je provesti detaljniju analizu. Forenzičnom analizom potrebno je utvrditi jesu li možda na poziciji nematerijalne imovine kapitalizirani određeni troškovi koji su trebali teretiti rashode odnosno je li se dogodila agresivna kapitalizacija troškova.

Tablica 3. Analiza odstupanja na poziciji nematerijalne imovine za poduzeće 10

PODUZEĆE 10	2018	2017	2016	2015
Nematerijalna imovina	117.797.000	103.650.000	104.352.000	78.569.000
Ukupna imovina	996.993.000	1.226.015.000	1.044.132.000	946.233.000
Udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini	11,81523%	8,45422%	9,99414%	8,30335%

Izvor: Izrada autorice

Kod poduzeća 10 može se uočiti da ima najveće odstupanje od utvrđenog prosjeka za prehrambeni sektor. Proučavajući bilješke uz financijske izvještaje uočava se da nematerijalna imovina obuhvaća goodwill koji je nastao pripajanjem stečenih podružnica, te ostalu nematerijalnu imovinu kao što su informatički programi, licence, ulaganje u brendove. U 2015. godini udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini iznosi 8,30335%, dok je u 2016. godini povećan i iznosi 9,99414%, a u 2017. godini iznosi 8,45422%, te u 2018. godini iznosi 11,81523%.

Tablica 4. Analiza odstupanja na poziciji nematerijalne imovine za poduzeće 9

PODUZEĆE 9	2018	2017	2016	2015
Nematerijalna imovina	132.217.285	133.036.698	133.649.444	135.198.981

Ukupna imovina	2.597.511.370	2.501.530.534	2.451.637.820	2.447.563.209
Udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini	5,0902%	5,3182%	5,4514%	5,5238%

Izvor: Izrada autorice

Kod poduzeća 9 može se uočiti također odstupanje od prosjeka ali daljnjom analizom na više godina može se zaključiti da po godinama ne postoje prevelika odstupanja te da u cijelom razdoblju promatranja udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini iznosi oko 5%. U 2015. godini udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini iznosi 5,5238%, dok u 2016. godini taj udio je 5,454%, u 2017., 5,3182% i u 2018. godini udio nematerijalne u ukupnoj imovini iznosi 5,0902%. Koristeći se bilješkama uz financijske izvještaje može se zaključiti da nematerijalna imovina obuhvaća goodwill, licencu, koncesiju i softver. Goodwill predstavlja razliku između prenesene naknade za stjecanje te iznosa priznatog kao nekontrolirajući interes nad utvrđenom stečenom imovinom i preuzetim obvezama. Goodwill nastao stjecanjem podružnica iskazan je u okviru nematerijalne imovine.⁷⁸

Tablica 5. Analiza odstupanja na poziciji nematerijalne imovine za poduzeće 12

PODUZEĆE 12	2018.	2017.	2016.	2015.
Nematerijalna imovina	262.958.374	267.637.476	294.005.934	310.801.735
Ukupna imovina	4.846.060.822	5.061.381.565	5.285.727.544	4.991.593.217
Udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini	5,42623%	5,28783%	5,56226%	6,22650%

Izvor: Izrada autorice

Kod poduzeća 12 udio nematerijalne imovine u 2015. godini iznosi 6,22650 % , u 2016. godini udio se smanjio te iznosi 5,56226%, dok u 2017. godini udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini iznosi 5,28783% i u 2018. godini udio je 5,42623%. U provedenom istraživanju vidimo da udio nematerijalne imovine nije oscilirao kroz navedeno razdoblje. Proučavajući bilješke uz financijske izvještaje poduzeća 12 utvrđuje se da se nematerijalna imovina u pripremi odnosi se na kapitalizirane troškove razvoja i nabavljene registracijske dosjee za koje još nije dobiveno

⁷⁸<https://zse.hr/userdocsimages/financ/LURA-fin2015-1Y-REV-K-HR.pdf>

odobrenje od agencija za zdravstvo, te nam ta stavka može biti indikator upozorenja i signal za nastavak forenzičnih istraživanja.

Tablica 6. Analiza odstupanja na poziciji nematerijalne imovine za poduzeće 15

PODUZEĆE 15	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Nematerijalna imovina	13.662.318	13.660.949	30.305	51.736	138.103	185.368	268.456	36.747
1. Izdaci za razvoj								
2. Koncesije, patenti, licencije, robne i uslužne	13.662.318	13.660.949	30.305	51.736	138.103	185.368	268.456	36.747
3. Goodwill								
4. Predujmovi za nab.nemate.im								
5. Nematerijalna imov. u pripremi								
6. Ostala nemat. Imovina								
Ukupna imovina	188.959.063	272.411.857	278.809.386	322.567.943	405.662.959	452.284.271	263.505.976	236.058.153
Udio nematerijalne im. u ukupnoj imovini	7,23031%	5,01481%	0,01087%	0,01604%	0,03404%	0,04098%	0,10188%	0,01557%

Izvor: Izrada autorice

Kod poduzeća 15 je pretraga indikatora na nematerijalnoj imovini proširena jer je u 2017. godini uočen nagli porast nematerijalne imovine te je uzet period od 2011. godine do 2018. godine. Kroz period od 2011. godine do 2016. godine udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini je ispod 1, odnosno ispod dobivenog prosjeka na temelju izračuna za prehrambeni sektor. U 2011. godini može se vidjeti da je udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini 0,01557%, u 2012. godini on iznosi 0,10188%, u 2013. godini udio iznosi 0,04098%, u 2014. godini 0,3404%, u 2015. godini je 0,01604% te u 2016. godini 0,01087%. Uočava se da u 2017. godini dolazi do povećanja udjela nematerijalne imovine u ukupnoj imovini te isti iznosi 5,01481%. U 2018. godini također je udio povećan u odnosu na prethodne godine te iznosi 7,23031%. Kako bi se utvrdilo

zbog čega je nastalo povećanje na nematerijalnoj imovini proučene su bilješke uz financijska izvješća za navedeno poduzeće te je uočeno da je nematerijalna imovina porasla u 2017. godini zbog prisvajanja zaštitnog znaka povezanog društva.

Tablica 7. Analiza kretanja nematerijalne imovine za poduzeće 15

PODUZEĆE 15	2015(t-3)	2016(t-2)	2017 (t-1)	2018 t	t/t-1	t-1/t-2	t-2/t-3
Nematerijalna imovina	51.736	30.305	13.660.949	13.662.318	100%	45078%	58,576%

Izvor: Izrada autorice

Za ovo poduzeće provedena je i vertikalna analiza temeljem kolje se može uočiti da je u odnosu na 2016. u 2017. godini nematerijalna imovina povećana za čak 45078% što može biti indikator upozorenja te signal za provedbu daljnjih forenzičnih istraživanja.

6. RASPRAVA

U okviru empirijskog dijela rada provedena je analiza nematerijalne imovine na uzorku od 20 poduzeća prehrambenog sektora iz Republike Hrvatske. Primjer je usporediv s analizom provedenom za poduzeće Health Soul gdje su forenzičari također koristili horizontalnu i vertikalnu analizu kako bi uočili moguće nepravilnosti na nematerijalnoj imovini. Forenzičari su uočili da je kod konkurencije udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini 27 posto dok je kod poduzeća Health Soul iznosio 42 posto imovine što je predstavljalo crvenu zastavicu. Forenzičari su slijedom detektiranih crvenih zastavica proširili svoje istraživanje koristeći se i vertikalnom analizom. Može se zaključiti da su kod prikazanih poduzeća u ovom radu uočena određena značajnija odstupanja od prosjeka što je ukazivalo na potrebu provođenja dodatnih ispitivanja. Stoga je analiza proširena na razdoblje od 2015. godine do 2018. godine. Kod samo jednog poduzeća su uočene velike oscilacije tijekom godina te je na tom poduzeću provedena i vertikalna analiza kod koje je vidljivo da je nematerijalna imovina porasla čak za 4507% u odnosu na prethodnu godinu što može predstavljati crvenu zastavicu, te je moguće da je poduzeće nepravilno koristilo poziciju nematerijalnu imovinu kako bi smanjili troškove.

Analitički alati mogu pomoći kako revizorima, istražiteljima tako i forenzičarima da uoče brojne nepravilnosti na financijskim izvještajima. Na temelju provedenog istraživanja može se zaključiti da postoje indikatori prijevare odnosno uočena su značajna odstupanja ali da bi sa sigurnošću to moglo potvrditi potrebna su dodatna forenzična testiranja cijele bilance i računa dobiti i gubitka. Do prijevare na nematerijalnoj imovini dolazi zbog fleksibilnosti kod donošenja računovodstvenih politika a najčešća manipulacija je kapitalizacija operativnih troškova u nematerijalnu imovinu na način da ih brišu iz računa dobiti i gubitka i kapitaliziraju u nematerijalnu imovinu.

Jedan od najpoznatijih slučajeva kod kojeg je provedena kapitalizacija operativnih troškova je slučaj WorldCom, a osim njega također poznati slučajevi manipulacija nematerijalnom imovinom su i „RentWay“, Zhengzhou Bawen Co Ltd., te „Penn West Petroleum“ Ltd., i „Quest Communications International“ Inc.. Kod svih navedenih slučajeva može se uočiti da je došlo do kapitalizacije troškova na poziciju nematerijalne imovine kako bi se poboljšala slika poduzeća te ostvarila dobit.

7. ZAKLJUČAK

Manipulacije nematerijalnom imovinom su sve češće te je sve više potrebe za stručnijim osobama koji bi se bavili otkrivanjem tih prijevара. U Hrvatskoj je jako mali broj otkrivenih prijevара financijskim izvještajima i to zapravo predstavlja i velik problem za ekonomiju naše države. Mnogi međunarodni računovodstveni standardi daju fleksibilnost u korištenju računovodstvenih politika i to je jedan od razloga mogućih manipulacija financijskim izvještajima.

Kako bi otkrili moguće manipulacije u financijskim izvještajima potrebno je provesti brojne analitičke tehnike te proučavati vanjske i unutarnje znakove koji bi mogli upućivati na moguće manipuliranje financijskim izvještajima.

U empirijskom dijelu ovog rada korištena je horizontalna analiza za 20 poduzeća iz područja prehrambene industrije te vertikalna analiza za 1 poduzeće koje je imalo najveća odstupanja po godinama. Korišteni su godišnji financijski izvještaji sa Zagrebačke burze te su izvučene pozicije nematerijalne imovine i ukupne imovine kako bi se uočilo postoje li indikatori za prijevare na tim pozicijama. Istraživanjem je pokazano da je potrebno provesti još dodatnih analiza kako bi se utvrdilo postoje li prijevare na nematerijalnoj imovini ali može se zaključiti da postoje indikatori prijevare koji upozoravaju na moguće manipulacije financijskim izvještajima.

8. LITERATURA

Popis knjiga:

1. Belak, V., Lažiranja financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Belak Excellens d.o.o., Zagreb, 2017.
2. Belak, V., Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo - Borba protiv prijevare, Belak Excellens d.o.o., Zagreb, 2011.
3. Gulin, D., Perčević, H., Financijsko računovodstvo, Zagreb, 2013.
4. Cirkveni Filipović T., Hrvatski računovodstveni sustav, RRiF plus d.o.o., Zagreb, 2016.
5. Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever Mališ, S., Ježovita, A., Žager, L., Analiza financijskih izvještaja, načela, postupci-slučajevi, treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 2017.

Popis članaka:

6. Tušek B., Računovodstvo dugotrajne nematerijalne imovine , Računovodstvo i porezi u praksi, Zagreb, (05/2004)
7. Pervan I., Korporativno izvještavanje, MRS 38 - Nematerijalna imovina (2017.)
8. Guzić Š., Računovodstvo nematerijalne imovine, RRiF, Zagreb, (11/2007.)
9. Negovanović M., Kreativno računovodstvo – I dio., Računovodstvo, revizija i financije, Zagreb, (12/2010.)
10. Bartulović, M., Primjena analitičkih postupaka u financijsko-računovodstvenoj forenzici, Računovodstvo, revizija i financije, Zagreb, (2018)
11. Brkačin Pongračić S., Dugotrajna nematerijalna imovina , Računovodstvo, revizija i financije, Zagreb, (2020.)
12. Guzić Š., Procjena goodwilla i dobitka od povoljne kupnje, Računovodstvo, revizija i financije, Zagreb, (2016.)
13. Negovanović M., Otkrivanje zlouporaba u financijskim izvještajima, RRiF, Zagreb, (06/2011.)

14. Pretnar Abičić S., Računovodstveni tretman interno dobivene nematerijalne imovine prema MRS-u 38 i HSFI-u 5, Računovodstvo i financije, Zagreb, (05/2019.)

Internet izvori:

15. Narodne novine : <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/404789.pdf>
16. <http://www.propisi.hr/print.php?id=13769>
17. Gerald F. Cavanagh S. J. "Pressures on the Manager in the Organization: Obstacles and Aids to Ethical Behavior" In Crisis and Opportunity in the Professions. Published online: 08 Mar 2015; 129-147.
18. Sniffing for Cooked Books; <https://www.fraud-magazine.com/article.aspx?id=4294968446>
19. UKEssays. (November 2018). WorldCom fraud was committed in two main ways. Dostupno na: <https://www.ukessays.com/essays/management/worldcom-fraud-was-committed-in-two-main-ways-management-essay.php?vref=1> (11.09.2020.)
20. <https://www.accountingtoday.com/articles/bernard-ebbers-worldcom-ceo-convicted-of-fraud-dies-at-78>
21. Zakon o računovodstvu (Narodne novine, br.78/15, 134/15, 120/16, 116/18, 42/20, 47/20)
22. <https://zse.hr/userdocsimages/financ/LURA-fin2015-1Y-REV-K-HR.pdf>
23. Optužnica: SEC v. WorldCom Inc,2002; Kennedy K.A.,2012: Dostupno na: <https://www.sec.gov/litigation/complaints/comp17829.htm> (11.09.2020.)
24. https://en.wikipedia.org/wiki/WorldCom_scandal

9. SAŽETCI

Analiza računovodstvenih manipulacija nematerijalnom imovinom

U okviru ovog rada prikazane su moguće manipulacije nematerijalnom imovinom. Naime, nematerijalna imovina je često podložna manipulacijama te je i kod brojnih otkrivenih računovodstvenih skandala prijevara počinjena upravo na toj poziciji. Cilj ovog rada bio je prikazati pravila za priznavanje i mjerenje nematerijalne imovine kao i računovodstveno praćenje nematerijalne imovine. Nakon toga prikazane su moguće manipulacije na ovoj poziciji a onda i stvarni slučajevi kod kojih je prijevara počinjena upravo na poziciji nematerijalne imovine pomoću kapitalizacije troškova.

U empirijskom dijelu rada analizirane su stavke nematerijalne imovine na uzorku 20 poduzeća iz prehrambenog sektora koristeći horizontalnom i vertikalnom analizom kako bi se otkrile moguće manipulacije u financijskim izvještajima.

Ključne riječi: manipulacija, nematerijalna imovina

Analysis of accounting manipulations with intangible assets

Within this paper, possible manipulations of intangible assets are presented. Namely, intangible assets are often subject to manipulation, and even in numerous detected accounting scandals, fraud was committed in that position. The aim of this paper was to present the rules for the recognition and measurement of intangible assets as well as the accounting monitoring of intangible assets. After that, possible manipulations in this position are shown, and then the real cases in which fraud was committed in the position of intangible assets by means of cost capitalization.

In the empirical part of the paper, intangible assets were analyzed on a sample of 20 companies from the food sector using horizontal and vertical analysis to reveal possible manipulations in the financial statements.

Key words: manipulations, intangible assets

10. ŽIVOTOPIS

OSOBN E INFORMACIJE

Maja Veić
kralja Tomislava 11, 20240 Trpanj
Kontakt: 0955557571
Mail: maja.veic33@gmail.com

RADNO ISKUSTVO

01.06.2017.- 30.09.2018.

Računovođa
Cozumel d.o.o.
Knjiženje ulaznih i izlaznih računa
Obračun plaća
Knjiženje izvoda
Prijave/odjave radnika
Ostali administrativni poslovi

02.05.2016- 10.03.2017

Računovođa
Cosilium Laurus d.o.o., Zagreb
Knjiženje ulaznih i izlaznih računa
Obračun plaće
Knjiženje izvoda
Prijave/odjave radnika
Ostali administrativni poslovi

09.11.2015.–01.02.2016.

Računovođa
In- Konto d.o.o., Zagreb
Knjiženje ulaznih/ izlaznih računa
Knjiženje izvoda
Ostali administrativni troškovi

06. 2006.-09. 2015.

Prodavač

Trgovina Veić (sezonski posao)

Rad s kupcima

01.04.2012.- 30.04.2012.

Stručna praksa

Financijska agencija, Split

Rad na blokadama

Unos godišnjih financijskih izvještaja

OBRAZOVANJE I

OSPOSOBLJAVANJE

01.10.2018.- danas

Magistar forenzike

Sveučilišni odjel za forenzične znanosti, Split

01.10.2012.-16.07.2015.

Stručni specijalista računovodstva i financija

Sveučilišni odjel za stručne studije, Split

01.10.2009.- 30.09.2012.

Stručna prvostrupnica računovodstva i financija

Sveučilišno odjel za stručne studije, Split

01.09.2005.- 31.05.2009.

Ekonomist

Srednja škola fra Andrije Kačića Miošića, Ploče

OSOBNJE VJEŠTINE

Materinski jezik

Hrvatska

Komunikacijske vještine

- timski rad

Strani jezici

Engleski – B2

Talijanski – B1

Digitalne vještine

- dobro poznavanje Microsoft Office alata

(Word, Excel, Power Point)

-vješto baratanje računovodstvenim programom

Synesis, Luceed, Bit. Art, Remaris, Thor

Ostale vještine

- volontiranje u udruzi Smješak za sve

-volontiranje u udruzi sindrom Down 21, Split

11. IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

Sveučilišni odjel za forenzične znanosti

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, Maja Veić, izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom *Analiza računovodstvenih manipulacija nematerijalnom imovinom*, rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Nijedan dio ovoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan bez citiranja i ne krši ičija autorska prava.

Izjavljujem da nijedan dio ovoga rada nije iskorišten u ijednom drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Split, _____

Potpis studenta/studentice: _____